

תּוֹשֵׁב הַבַּיִת
ADAR
NISAN
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Mark Podwal: *Pesach*.

PESACH KAŠER VESAMEACH 5770!

TRYZNA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

Tereziánská iniciativa zve všechny na vzpomínkovou tryznu, která se uskuteční v pondělí **8. března** v 10.00 hodin v Pinkasově synagoze. Toto datum je tragicky zapsáno do paměti českých Židů jako den, kdy byl v roce 1944 vyvražděn rodinný tábor v Osvětimi-Březince. Federace židovských obcí i Židovská obec v Praze se obrací na všechny, kterým utrpení předků není lhostejné, s prosbou o účast. *ef*

STOLPERSTEINE – KAMENY ZMIZELÝCH

Rádi bychom čtenáře Roš Chodeš informovali o pokračování projektu *Stolpersteine – Kameny zmizelých* v Praze v roce 2010. Jak si jistě vybavujete, smyslem projektu je vzpomenout oběti holokaustu mosaznou kostičkou položenou před domem, odkud byl dotyčný odvlečen do koncentračního tábora. V červnu 2010 budeme umisťovat Kameny zmizelých již potřetí. Očekáváme, že obdobně jako v minulých letech položíme přibližně třicet kamenů na dvanácti místech v Praze.

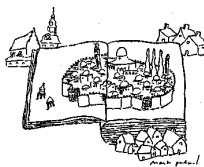
Pokud byste měli zájem takto připomenout své příbuzné, ozvěte se co nejdříve Aleši Hankovi na e-mail haneka@seznam.cz nebo na telefon 739 609 755. Také též uvítáme i zájemce o sponzorský dar.

Více informací o projektu můžete nalézt na webových stránkách www.stolpersteine.com nebo na Facebooku ve veřejné skupině Stolpersteine v Praze/Stolpersteine in Prague. V březnu spustíme vlastní webové stránky na www.stolpersteine.cz, které budou obsahovat i informaci o osudech lidí, pro které jsme dosud Kameny zmizelých položili. *ah*

NOVÝ KOŠER OBCHOD

Bílková ulice se pomalu stává, alespoň co se potrawy týká, jedním z významných míst židovské Prahy. V těsném sousedství košer restaurace Dinitz byl ve středu 3. února otevřen obchod s košer potravinami, sýry, vínem, těstovinami, mlékem a mléčnými výrobky, masem a uzeninami. V nabídce je dále chumus, saláty, nealkoholické nápoje, zákusky, sušenky a různé sladkosti, zkrátka všechno, co má být v menší potravinové samoobsluze běžně k dostání. Výrobky jsou především izraelské a belgické provenience, maso a uzeniny zejména z Polska, řada potravin je ale i z domácí produkce a má hečšer pražského rabinátu. Pražský rabinát také vykonává kontrolu a je garantem toho, že jak nabízené potraviny, tak i jejich uskladnění a prodej odpovídají všem předpisům kašrutu.

AKTUALITY

Majitelem obchodu a současně i prodávčem, skladníkem a nákupčím je pan Zakir Mirzoev, který do Prahy poprvé přijel v roce 1993. Pochází z Dagestánu, z pro nás exotického a svou historií velmi zajímavého etnika takzvaných horských Židů, kteří odedávna žijí na Kavkaze a svůj původ odvozují od deportovaných zajatců z kmenů Juda a Benjamin (viz str. 12–13). Je členem pražské obce, které již několik let opatřuje a dodává maso a masné výrobky.

Košer Market v Bílkově ulici 16 v Praze 1 na Starém Městě je otevřen denně od 8.30 do 18.30, pochopitelně mimo sobotu. V pátek zavírá vždy hodinu před začátkem šabaty. Je určen nejširší veřejnosti a ceny jsou na košer potraviny velmi rozumné. Pokud bude obchod prosperovat a udržet se, bude konečně v Praze, tak jak je to jinde ve světě běžné a jak to má být, normálně dostupný a fungující podnik tohoto druhu. A to jsme dlouho postrádali. *jd*

DOKUMENTUJEME ŽIDOVSKÝ ŽIVOT V POVÁLEČNÉ ČSR

Ačkoli se mnohým může zdát, že život Židů po skončení druhé světové války je příliš čerstvé téma a snad i méně podstatné než období šoa, Židovské muzeum v Praze cítí značnou potřebu a poptávku po tom, aby dokumentovalo osudy a život československých Židů i po roce 1945. Naše instituce se proto chce do budoucna výrazněji zaměřit na téma poválečného židovského života, a to zejména vytvářením sbírek (archivních, trojrozměrných předmětů), natáčením rozhovorů s pamětníky, ale také vlastním výzkumem. Zajímají nás nejen významné události, ale také každodenní život v zemi, která se po druhé světové válce stala jazykově a etnický homogenní a od roku 1948 byla 41 let totalitním státem. Nasbírané materiály chceme po dohodě s vlastníky zpřístupňovat jak prostřednictvím našich expozic, tak ve studovných a případně na internetu.

Židovské muzeum v Praze se obrací s prosbou na všechny, kteří vlastní jakékoli dokumenty dokreslující židovský život v poválečném Československu, ať již jednotlivých židovských obcí nebo osobní. Může se jednat o vzpomínky, dopisy, pozvánky na akce či jiné tiskoviny (včetně materiálů izraelského diplomatického zastoupení v Praze), fotografie z oslav židovských svátků a shromáždění, stejně jako snímky či filmy z rodinných archivů.

Poskytnuté materiály by Židovské muzeum v Praze uvítalo ve svých sbírkách v originálech, ale bude vděčné i za možnost zhotovit na vlastní náklady kopie. Zaručujeme se za vrácení všech zapůjčených materiálů. S poskytnutými dokumenty by přitom bylo možno nakládat jen za podmíněk, stanovených vlastníky dokumentů.

Materiály možno zaslat nebo po předchozí dohodě donést na adresu Židovského muzea v Praze U Staré školy 1, 110 00 Praha 1. Veškeré dotazy budou zodpovězeny na telefonním čísle 222 749 252 nebo na e-mailové adrese: po1945@jewishmuseum.cz. Za vstřícnost a pochopení předem děkují.

Leo Pavlát, ředitel ŽM v Praze

CHEVRA KADIŠA

V únoru se konala na pražské obci první výroční schůze obnoveného spolku Chevra kadiša, který má v současné době 36 členů a je registrován v rámci Federace ŽO v ČR. Spolek se věnuje přípravě a zajišťování pohřbů podle rituálních předpisů i návštěvám nemocných a podpoře potřebných pozůstalých. Po projednání a schválení zprávy za rok 2009 bylo zvoleno nové pětičlenné představenstvo. *mk*

OBSAH

- Zpráva o setkání v Osvětimi 3
 Sidry na tento měsíc 4–5
 Pár věcí se podařilo
 rozhovor s L. Dobrovským 6–7, 17
 Soukromý život
 ve Stalinově Rusku 8–9
 Felice a Milena 10–11, 16
 Děti Izraele na Kavkaze
 (z cyklu Kde všude žijí Židé) 12–13
 Pohlednice z New Yorku 14–15, 18
 O knize *My z Jedwabneho* 15
 J. D. Salinger, A. Sutzkever 17
 Výběr z českého tisku 18
 Izrael:
 Mají volit pomíčkovi Izraelci? 19
 Kalendárium 20
 Kulturní pořady 21
 Zprávy z obcí 23
 Zprávy ze světa 24

O tom, jak byl osvobozen koncentrační tábor Osvětim, jsme už psali (např. v *Rch* 5/2005). Připomeňme si jen, že se tak stalo neplánovaně a vojáci Rudé armády se 27. ledna 1945 domnívali, že jsou jen v nějakém zajateckém táboře u důležité železniční křižovatky. Byli to ostřílení muži, prošli prvními liniemi krvavých bojů, ale i oni byli otřesení tím, co našli. Jejich velitel, major Anatolij Pavlovič Šapiro, na to pak často vzpomínal a pokaždé měl oči plné slzí. Nejen proto, že byl sám Žid.

Anatolij Šapiro přesídlil ke konci života do Spojených států a před dvěma lety tam v početnějším věku 95 let zemřel. Do poslední chvíle se snažil burcovat svět. Stejně jako mnozí z těch, kteří peklem nacistických koncentračních táborů prošli a zázrakem se jim podařilo přežít. Ale kolik jich dnes ještě zbývá?

DENKTAG

V roce 2005 vyhlásila OSN 27. leden za *Mezinárodní den památky obětí holokaustu*. Předcházela tomu iniciativa mnoha zemí, které považovaly za svou povinnost připomínat každoročně svým občanům zřůdnost nacistické genocidy. „Přál bych si, aby se 27. leden stal pro německý národ nejen dnem památným (*Gedenktag*), ale také dnem k zamyšlení (*Tag des Gedenkens*).“ Tuto slovní hříčku pronesl v roce 1996 spolkový prezident Roman Herzog a jeho bonmot se ujal, německá veřejnost dnes pojem „DenkTag“ používá zcela běžně. Jaké je ale nebezpečí, že se z takového bonmotu stane klíše? A mohou se v době, kdy odcházejí aktéři i pamětníci událostí druhé světové války, ujmout odkazu šoa politici?

Před pěti lety uspořádal k 60. výročí osvobození Osvětimi prezident Evropského židovského kongresu Moše Kantor velkolepé setkání, kterého se účastnilo několik desítek hlav států. V třicetistupňových mrazech se jen pár metrů od ruin plynových komor a krematorií Březinky sešli všichni, kteří v tehdejší politickém světě něco znamenali. Přítomen byl i Václav Klaus. Všichni pronesli skvělé projevy a ujišťovali přítomné, z nichž mnozí byli bývalí vězňové, ale i světovou veřejnost, že nikdy nedopustí, aby se opakovaly hrůzy světové války a holokaustu.

Kde jsme po pěti letech? Kolik neonacistických průvodů prošlo za tu dobu centry měst? Kolik bezpráví a násilí se ve světě za tu dobu stalo? Ano, je pravda, že tragédie obřímího rozsahu, jakou bylo šoa, nehrozí. Ale nečeká svět něco jiného, třeba nukleární katastrofa z dílny fundamentalistických ajatolláhů?

BEROU TO TĚMA VÁŽNĚ?

Letošní shromáždění k 65. výročí osvobození koncentračního tábora Osvětim odpoví na tyto otázky nepřineslo. Přestože se i tentokrát Moše Kantor snažil o to, aby získal špičky světové politiky, zůstalo letošní setkání ve stínu těch předcházejících. Omluvil se americký prezident Barack Obama, který v krakovské opeře, kde se konalo dopolední shromáždění, promluvil jen z plátna. Obama je opravdu skvělý řečník, jistě myslel vše, co říkal, upřímně, ale mnozí diváci se neubránili dojmu, že jde

projevy – podle mnohých totiž vyzněla vyumělkovaně a neupřímně. O to víc ocenili diváci krátkou řeč prezidenta Světového židovského kongresu Ronalda Laudera, který se omezil na přímočaré varování před iránskou atomovou hrozbou.

Je samozřejmé, že do Krakova dorazily desítky novinářů a televizních štábů z celého světa. Došlo tu totiž k jakési politické soutěži – den předem se konal seminář organizace *European Friends of Israel*, působící na půdě Evropského parlamentu. 27. ledna se konalo setkání v krakovské

opeře, které uspořádal pod hlavičkou Světového fóra holokaustu Evropský židovský kongres, ale paralelně probíhalo v Osvětimi setkání evropských ministrů školství. Odpolední pietní shromáždění v režii polských státních institucí se konalo přímo v areálu bývalého koncentračního tábora.

„NIKDY VÍC“ UŽ NESTAČÍ

Zpráva o setkání v Osvětimi

jen a jen o fráze. (Projev lze najít na internetové adrese www.eurojewcong.org/ejc/article.php?id_article=4986.) Omluvil se i Dmitrij Medveděv, jehož poselství bylo přečteno. Ruský prezident si neopomněl rýpnout – stejně jako Vladimir Putin v několika oficiálních projevech – do pobaltských států, když řekl, že „stále slyšíme hlasy, které ospravedlňují nacistické zločiny ... a dokonce dělají z nacistických pomahačů hrdiny“.

Berou politici téma šoa vážně, nebo je to pro ně jen příležitost, jak využít politický kontext a vyjádřit se k někdy i zcela pomíjivým otázkám? Jerzy Buzek, bývalý polský premiér a nyníjší předseda Evropského parlamentu, se ve svém projevu musel obhajovat, protože byl vystaven silné kritice za své nedávné výroky, srovnávající nacismus a komunismus. Bývalý polský prezident Aleksander Kwaśniewski zase nepřímou odsoudil jednoho z biskupů, který nedávno pronesl několik výroků v dosti antisemitském duchu, za což se ovšem později omluvil. Ale i ostatní řečníci se neubránili buď povrchním úvahám, nebo aktuálním politickým narážkám, jejichž smysl se za pár let zcela vytratí. Do na-prostého formalismu upadl třeba i francouzský prezident Nicolas Sarkozy v dopise, který přečetl výkonný tajemník EJC Serge Cwaigenbaum. A tak v záplavě frází a klíše vyzněl nejpřirozeněji a nejsympatičtější projev bývalého vrchního izraelského rabína Meira Laua, který sám přežil šoa a několik ulic od krakovské opery se narodil.

Nebyl by to Moše Kantor, aby oficiální části nepředcházelo umělecké představení. Směs moderního baletu, filmové hudby a recitace, odehrávající se v kulísách zadní projekce archivních filmových záběrů (něco jako *Laterna Magika*), nebyla tak dlouhá jako při minulých příležitostech, do jisté míry ale předznamenala politické

ASI NAPOSLED

I letos zasáhla koncem ledna území kolem Krakova tuhá zima. Organizátoři proto, poučení situací ze vzpomínkové akce před pěti lety, postavili v areálu Březinky velký vytápěný stan. Několik stovek účastníků si tak mohlo vyslechnout projevy v relativním pohodlí.

Kamenem úrazu ale bylo, že projevy byly dlouhé a bylo jich hodně. Z programu byla patrná snaha, aby promluvil nejen politici, ale i bývalí vězni. A tak se před mikrofonem střídali August Kowalczyk, vězeň číslo 6804, polský prezident Lech Kaczyński, Marian Turski, vězeň číslo B-9408, polský premiér Donald Tusk ad. Oba požadavky splňoval Władysław Bartoszewski, bývalý polský ministr zahraničí, ale také bývalý vězeň číslo 4427. Jeho projev byl nejdelší. „Věříme, že naše utrpení a smrt našich blízkých pomohly lepší budoucnosti všech lidí na celém světě bez ohledu na jejich etnický původ či náboženství,“ prohlásil mimo jiné.

V podobném duchu promluvil ředitel Státního muzea Auschwitz (Polsko pro koncentrační tábor používá zásadně jeho německý název) Piotr Cywiński a vedoucí ruské delegace ministr školství Andrej Fursenko. Předseda Evropského parlamentu Jerzy Buzek pak označil Osvětim za symbol Evropy. „Je připomínkou toho, že naši společnou povinností je zabránit dalším podobným zločinům.“

Ze standardních vystoupení se vymykala jen řeč izraelského premiéra Bibiho Netanjahua, pronesená v hebrejštině. „My Židé jsme se z holokaustu, ve kterém jsme
(pokračování na str. 20)

VAJIKRA (3M 1,1–5,26)

Je zřejmé, že přiznání vlastní viny, upřímná konfrontace se sebou samým jsou bolestně náročné úkony. Kdyby tomu tak nebylo, pak by takové přiznání neplatilo jako sama podstata pokání (Maimonides, Zákony pokání 1,1). Teprve když člověk poctivě pochopí svou slabost a přetvářku, může zahájit proces nápravy. A právě to je tématem naší sidry. V biblických časech, když člověk zhřešil, přinesl zvláštní obětinu za hřích – ale obětinu bez skutečného pokání byla pokládána nejen za nesmyslnou, ale přímo za urážlivou vůči Bohu. Co odlišovalo judaismus od „konkurenčních“ věr, byla prohlášení proroků, že rituální pedantičnost bez morální čestnosti je pouhá bublina, jíž lze jen pohrdat. (Izajáš 1)

Je zajímavé, že Bible nejprve jasně řekne, že lidské bytosti budou – zcela nezbytně – hřešit (3M 4,1–2), neboť to vyplývá z kombinace zvířecko-andělských vlastností lidské povahy, a poté jako prvního hříšníka vybere samotného velekněze, nejvznešenější náboženskou osobnost Izraele, strážce Chrámu.

Je zřejmé, že naše Bible nezná pojem „papežské neomylnosti“. Naopak zdůrazňuje, že „pokud zhřeší velekněz, je to přestupek proti celému národu“, svatokrádežná skvrna na našem národním štítě (4,3 Raši). O významném svátku, bílém půstu na Den pokání (Jom kipur) se jako první vyznává z hříchů a žádá o odpuštění právě velekněz. Úplně první slovo, které vyřkne naše nejsvětější osobnost v tento výsostný den, je *Anna*, prosím, výkřik osobní a lidské úzkosti (taková je interpretace mého váženého učitele R. Josefa Dova Solovejčika).

Další, kdo se vyznává z viny, je Sanhedrin, Nejvyšší soud v zemi, sestávající ze strážců Božího zákona. Když hřeší v úsduku zákonodárci, hřeší automaticky celá země.

Třetí osobou, která je vybrána pro konfesi a pokání, je kníže (*nasí*), v moderním jazyce prezident, premiér. Všimněme si jedné věci: hovoří-li o přestupcích velekněze a členů Sanhedrinu, používá Bible výraz *im* – kdyby (3M 4,3). Mluví-li o knížeti, *nasí*, vyskytuje se v textu slovo *ašer* – když (3M 4,22). Z toho plyne, že možnost, že zhřeší kníže, vůdce, premiér, je mnohem reálnější, než že zhřeší velekněz či soudce. Proč je nejvýše postavený muž nejnáchnější k hříchu? Je to proto, že se domnívá, že je nad zákonem, že automaticky předpokládá, že co je dobré pro něj, slouží i státu? Bible to přímo nevysvětluje, ale použitím zmíněného výrazu „když“ naznačuje, že vůdce bývá nejzranitelnější a nejčastěji podléhá chybám.

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Marc Chagall: *Izraelitští dělníci pesachového beránka*, 1931.

Pozoruhodný rozdíl v chování dvou vůdců lze vidět v událostech popsanych v Knize Samuelově. Při jedné příležitosti král Saul nepočká na Samuela, velkého soudce a proroka, a zahájí zápalnou oběť bez něj. Skončí tak, že ztratí své království (1 Samuelova 13). Král David se dopustí cizoložství a pak pošle Batšebina manžela do přední linie bitvy, aby zemřel. A přece se stane zakladatelem královské dynastie (2. Samuelova 11). Proč?

Saul se snažil ospravedlnit a obvinil národ, zatímco král David přiznal vinu a plakal před prorokem a Bohem. Raši spojuje hebrejský výraz *ašer* („když“ – hřeší vůdce) s výrazem *ašrej* – šťastný: „Šťastné je pokolení, jehož *nasí* vkládá srdce a mysl do hledání odpuštění za své hříchy.“

CAV (3M 6,1–8,36) – PESACH

„Vylíj svůj hněv na ty národy, které tě neuznaly, a na říše, které nepovstaly ve Tvém jménu.“ (Pesachová Hagada)

Během té magické a mystické noci věnované pesachovému sederu – noci, kdy se každý Žid snaží cítit, jako by osobně prožil otrockou službu a východ z Egypta –, nastane jedna nepříjemná chvíle. Jedná se o slova, která pronášíme po modlitbě po jídle a bezprostředně před modlitbou Hallel: „Vylíj svůj hněv na ty národy, které tě neuznaly, a na říše, které nepovstaly ve Tvém jménu! Vždyť Ja'akova požíraly a zničily jeho svatostánek! (Ž 79,6) Vylíj na ně svůj vztek, a ať je postihne Tvá zuřivost! (Ž 49,25) Zuřivě je pronásleduj a zahlad je zpod Hospodinových nebes! (Pláč 3,66)“

Proč citujeme slova žalmů v takovémto celku a proč právě v této části sederu, po vypití třetího a předtím, než nalijeme čtvrtý pohár?

Verše jsou částečně převzaty z Žalmu 79, Žalmu pro Asafa, který začíná takto: „Bože, vtrhly pronárody do dědictví tvého, tvůj svatý chrám poskvrnily, Jeruzalém obrátily v hromady sutin.“ Zvyk zahrnovat tento citát do Hagady pochází z doby dovršení Jeruzalémského Talmudu (4. století obč. letopočtu). Rabenu Menachem Meiri brilantně analyzuje konkrétní místo, do něhož byla slova vložena: „Právě jsme pojedli pokrm, který nám připomíná přesnicové obětní jídlo ve Svatém chrámu, a pronesli jsme modlitbu po jídle. Pomodlili jsme se za obnovu Jeruzaléma a za milost, že můžeme pohřbívat své mrtvé s těly ještě nenarušenými tlením (tj. vzpřímené, 4. požehnání). Je zřejmé, že modlitba po jídle odkazuje ke zkáze Druhého chrámu a strašlivé hadriánské

perzekuci po Bar Kochbově pokusu o povstání. Proto žádáme, aby Hospodin potrestal ty, kdo zničili náš Chrám.“

Rav Moše Isserless, velký aškenázký mudrc z Krakova 16. století, dodává ještě další zvyk: „A (na tomto místě) otevřeme dveře, abychom si připomněli, že tato (sederová) noc je nocí pozorování (*lajla šimurim*), nocí bedlivého strážce (Hospodina dohlížejícího na Izrael), a že zásluhou této víry přijde Mesiáš a vylíje svůj hněv na ty, kdo popírají Boží existenci“ (Šulchan aruch, Orach Chajim Siman 480). Autorita 12. století (Maase Rokach 19a) cituje zvyk, kdy se ponechaly dveře otevřené celou noc, aby bylo možné přivítat proroka Elijáše, zvěstovatele Mesiáše; většina pramenů však navrhuje, aby se dveře otevřely jen na chvíli, pokud vůbec, neboť – a to platí především pro pohanské země – nespolehnáme na zázraky a dveře spíše zamykáme.

Rád bych se zamyslel nad dalším možným důvodem, proč dodržujeme tento zvyk. Doufám, že tak trochu osvětlím i různé zvyky, jež se týkají proroka Elijáše, jeho návštěvy u sederového stolu i našeho zvolání ohledně národů, jež nevěří v našeho Hospodina.

Jak jsme viděli, modlitba po jídle odkazuje ke zničení Chrámu a židovskému utrpení po zkáze Betaru (135 obč. l.). Proto je naše výzva k potrestání těch, kdo odmítají uznat Hospodina a jeho morálku, celkem pochopitelná. Následujícím pohárem vína se dostáváme k Halelu, žalmům chválicím návrat do naší domoviny; ovšem verše, které čteme, dosvědčují i to, že jsme stále ve zranitelné situaci („Slituj se, Hospodine...“). Proto vyzýváme Elijáše, Mesiášova posla, který „zvěstuje dobré zvěsti, záchrana a útěchy“.

Z tohoto pohledu se zdá nanejvýš logický návrh, který předkládá velký historik druhého království Josephus a jenž se týká důvodu, proč otevíráme dveře před čtvrtým pohárem: „O svátku macot, který nazýváme Pesach, kněží-kohanim obvykle otevírají brány Chrámu ihned po půlnoci...“ (Židovské starožitnosti 18, 2.2). Tím, že otevíráme dveře našich přibytků, vyjadřujeme také přání, aby se mohly záhy znovu otevřít i brány Chrámu.

Božím zjevení na Sinaji předchází příběh dvou pohanů: Amaleka, symbolu nenapravitelného zla, které musí být zničeno (2M 17,8–16), a Jitra, pohana, jehož natolik uchvátily zákraky, které Hospodin učinil pro záchranu Židů z egyptského otroctví, že se rozhodl přidat se ke svému zeti Mojžíšovi (2M 18,1–12). Amalek je pohan, kterého musí Hospodin zničit, zatímco Jitro je pohan, kterého uvítá v chrámové bráně.

Midraš k verši „Toto jest nařízení o (oběti) Pesachu, žádný cizinec (*ben-nachar*, pohan) nesmí z ní jísti“ (2M 12,43) nás učí následující: „Job prohlásil: cizinec (*ger*) nesmí pobývat mimo nás, Svatý, budiž požehnán, nemůže učinit bezcenným žádné ze Svých dětí (ať Židy či Nežidy); otevřu dveře, aby host mohl vstoupit do přítomnosti Svatého, budiž požehnán... A vpsledku cizinci (*gerim*) budou kněžími ve Svatém chrámu“ (Šmot raba 19, vilnská edice).

A tak přesně před chvalozpěvy Halelu musíme rozevřít dveře našeho sederu nežidovskému světu, v tradici, v jaké fungoval náš Chrám, a jako pozvání každému člověku, aby přijal Boha míru a morálky, a to přes rozdílné (a legitimní) teologické rozdíly, které s sebou přináší.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – březen 2010

Staronová synagoga

5. 3.	pátek	začátek šabatu	17.32 hodin
6. 3.	sobota	ŠABAT PARA KI TISA 2M 30,11–34,35 hf: Ez 36,16–38 mincha	17.10 hodin
		konec šabatu	18.39 hodin
12. 3.	pátek	začátek šabatu	17.43 hodin
13. 3.	sobota	ŠABAT HACHODEŠ VAJAKHEL–PEKUDEJ 2M 35,1–38,20; 38,21–40,38 hf: Ez 45,16–46,18 mincha	17.20 hodin
		konec šabatu	18.51 hodin
16. 3.	úterý	Roš chodeš nisan	
19. 3.	pátek	začátek šabatu	17.54 hodin
20. 3.	sobota	VAJIKRA 3M 1,1–5,26 hf: Iz 43,21–44,23 mincha	17.30 hodin
		konec šabatu	19.02 hodin
26. 3.	pátek	začátek šabatu	18.12 hodin
27. 3.	sobota	ŠABAT HAGADOL CAV 3M 6,1–8,36 hf: Jr 7,21–8,3; 9,22–23 mincha	17.10 hodin
		konec šabatu	19.20 hodin
28. 3.	neděle	<i>přechod na letní čas</i> úklid chamecu	
29. 3.	pondělí	půst prvorozených předvečer Pesach 1. SEDER	19.10 hodin
30. 3.	úterý	1. DEN PESACH mincha maariv	19.20 hodin 20.19 hodin
31. 3.	středa	2. SEDER – sfirat ha-omer 2. DEN PESACH mincha	19.20 hodin
		konec 2. dne svátku	20.19 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každé pondělí, čtvrtek a na Roš chodeš šachrit od 6.30 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

30. 3.	úterý	1. DEN PESACH	9.00 hodin
31. 3.	středa	2. DEN PESACH	9.00 hodin

Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.

V pátek večer se zde bohoslužby nekonají.

Španělská synagoga (Bejt Praha)

Každý pátek kabalat šabat od 18 hodin.

Bejt Simcha (Mánesova 8, Praha 2)

V sobotu 27. 3. na ŽOP od 10.30 hodin šachrit a studium s rabínem Kučerou.

Pesachový seder se koná v pondělí 29. 3. od 18 hodin v restauraci Mánes.

Vstupné pro členy FŽO: dospělí 200 Kč, studenti 150 Kč;

pro nečleny FŽO: dospělí 300 Kč, studenti 250 Kč.

Děti do 10 let mají vstup zdarma. Přihlášky v Bejt Simcha nejpozději do 21. 3.

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

PÁR VĚCÍ SE PODAŘILO

Rozhovor s politikem a novinářem Lubošem Dobrovským

Foto Karel Cudlín.

Luboš Dobrovský se narodil roku 1932 v Kolíně. Po studiu na vojenském gymnáziu (maturitu složil na civilní škole) studoval dálkově pedagogickou školu a po vojně pak ruštinu a češtinu na FF UK. V letech 1960–1968 pracoval v Čs. rozhlasu, po srpnové okupaci krátce v literárním měsíčníku Plamen, později ve skladu Památníku písemnictví; po podpisu Charty 77 se živil jako myč výloh. Koncem roku 1989 vstoupil do politiky: byl mluvčím Občanského fóra, náměstkem ministra zahraničí, ministrem obrany (1990–1992), vedoucím kanceláře prezidenta republiky (1992–1996) a velvyslancem v Ruské federaci (1996–2000). Dnes je v důchodu.

Pane Dobrovský, můžete nám říci něco o vaší rodině?

Můj tatínek pocházel z pražské židovské rodiny, dědeček byl pražský Žid německého jazyka, tatínkova matka, moje babička, byla maďarská Židovka maďarského jazyka a německy se naučila až poté, co se seznámila s dědečkem. Dědeček se jmenoval Samuel Hammerschlag, to je moje původní jméno. Otec se jmenoval Ludvík.

Maminka byla Češka, ale i její rodina má složité etnické kořeny. Dědeček byl český švec od Plzně a babička byla sudetská Němka; i ona se naučila česky, teprve když se seznámila s dědečkem. Můj položidovský původ měl pro mého otce tragický zádrhel, protože ve své odpovědnosti za rodinu přiměl maminku k tomu, aby souhlasila s tím, že se formálně rozvedou.

Podepsal si tím ortel a šel rovnou v roce 1942 do transportu. Tím pádem se maminka Marie se mnou a s bratrem zachránila.

Jak jste tu dobu jako dítě vnímal?

Samozřejmě velmi složitě, zkresleně a nebyl jsem účasten rozhodování rodičů. Víím jen, že to, co se dostalo k mým uším, mě trochu děsilo. Tatínka jsem měl velmi rád, velice jsem si ho vážil, protože v celé té naší složitě rozvětvené rodině platil za intelektuála.

Čím byl otec?

Táta byl úředníkem, ale měl velmi složitý osud. Když jeho rodiče zemřeli, byl nucen prodat movitý majetek, který v Praze měli, aby podělil z výtěžku čtyři sourozence. A s tím, co zbylo, odjel na cestu, která trvala čtyři roky. S kamarádem Pelzbaurem se dostali do Indočíny, kde založili pivovar. Táta se potom odstěhoval do Šanghaje, kde spolupracoval s jakýmsi německým exportérem, ale mezitím na něj čekala v Kolíně maminka, kterou dědeček nutil k tomu, aby urychlila svatbu.

Pod tlakem maminky a ekonomické situace, jeho zaměstnavatel zkrachoval, nasedl jako topič na parník, přepravil se do Francie, do Marseille a za vydělané peníze z topičství tak akorát dojel do Kolína. Protože ale uměl hodně cizích jazyků: německy, maďarsky, anglicky, francouzsky a trochu portugalsky, stal se užitečným úředníkem kolínské fabriky na cyklon B.

Na cyklon B?

Tenkrát se používal na hubení štěnic. V napadených lokalitách se zalepila okna a dveře, vysypaly se tam pivní tácky nasycené stabilizovaným cyklonem B, což je polymerovaný kyanovodík, který se odpařuje, a ničily se tím štěnice a vůbec všelijací brouci v bytě. V továrně pracovalo několik významných chemiků Židů, kteří stabilizaci plynu vymysleli.

Jak se vyvíjel dál osud vašeho otce?

Dlouho jsme o něm neměli zprávu a až někdy uprostřed války jsme dostali vzkaz, že pojedete transport, ve kterém měl táta údajně být.

Už předtím nás vyhnali z bytu a přestěhovali na vesnici. Louka za barákem končila železničním náspem, po kterém měl transport na východ jet. Probděli jsme několik nocí, ale tátu jsme samozřejmě neviděli. Po válce jsme se dozvěděli, že v jed-

nom z těch vlaků doopravdy byl, přednosta v Kolíně s ním dokonce mluvil. Za války se ale bál nám něco takového sdělit.

Co bylo po válce?

Nejprve jsme čekali na tátu, ale nevrátil se. Když se máma z toho šoku vzpamatovala, seznámila se s plukovníkem československé armády Dobrovským, který prošel obě fronty. Po něm se dodnes jmenujeme. To přejmenování bylo emocionální vyjádření našeho vynikajícího vztahu s druhým mužem naší maminky. Jestli to bylo rozumné nebo ne, nevím, netroufám si to posoudit. Svého nevlastního otce si dodnes moc vážím, protože jeho mravní síla byla neuvěřitelně mohutná a já jsem mu vděčen za mnohé, co vnesl do mého života: byl to nejen zájem o věci spojené s armádou.

Proto jste šel studovat vojenské gymnázium?

Ano, chtěl jsem ho následovat. Vydržel jsem tam ale jen rok: škola v roce 1949 začínala, já šel rovnou do oktávy, ale pak mě vyloučili, protože zjistili, že nemám dobré předpoklady stát se důstojníkem. To ale byl dobrý základ pro to, abych se stal později ministrem obrany.

Co vám tenkrát vyčítali?

Neústupnost mého otce, který se dost zásadně nepohodl s jistým Bedřichem Reicinem, náměstkem ministra obrany a šéfem vojenských rozvědných a kontrarozvědných služeb. Tátu tenkrát nevyhodili, jen ho zbavili vysoké funkce a stal se z něho druhořadý učitel na vojenské akademii. Ale ani tam dlouho nevydržel a musel odejít předčasně do civilu. Reicina popravili spolu s Rudolfem Slánským v procesu s tzv. protistátním vykonstruovaným centrem.

Jak jste vnímal události kolem Slánského procesu?

Samozřejmě velice zjitřeně, ale vůbec jsem tenkrát netušil, jakými prostředky byli obžalováni k výpovědím donuceni, i když to vzbuzovalo pochybnosti. Rovněž jsem registroval silný antisemitismus celého procesu.

Co bylo s vámi dál?

Krátce jsem pracoval jako pomocný laborant v kolínské „draslavce“, ale v rodině byli tři kantoři a nabídli mi, abych se stal učitelem, což tenkrát šlo i s pouhou maturitou. K tomu jsem začal dálkově studovat pedagogickou fakultu. Po třech letech studia a učení jsem nastoupil na vojnu, a tam jsem se intenzivně připravoval na přijíma-

cí zkoušky na FF UK. Ze školy jsem pak nastoupil rovnou do rozhlasu.

Měl jste v rozhlasu problém s tím, že jste byl Žid?

Ne, protože mě do rozhlasu přijímal Bedřich Utitz a protože mě pak ovlivnil jiný Žid, Milan Weiner. Byl to muž, který od roku 1966 nejrozhodněji odmítal v rozhlasu cenzuru a vymohl si, že mezinárodní redakce mohla alespoň jednou denně ve 21.45 uvádět vlastní necenzurované a komentované zprávy, které jsme trochu tajně dostávali z agentury Reuters.

V redakci tehdy pracovali Jan Petránek, Karel Jezdinský, Jiří Dienstbier, Věra Štovíčková a další. Byli to lidé, kteří žurnalistiku skutečně uměli, a hlavně jsem se tam naučil neústupnosti proti jakýmkoli režimním tlakům.

Jak jste ve zpravodajství odolávali režimním tlakům např. při protiižraelské hysterii kolem arabsko-izraelské války v r. 1967?

Na to si už bohužel moc nepamatuji.

Jak jste se dostal jako zpravodaj do Moskvy?

To bylo trochu složité: nejprve jsem koncem roku 1966 dostal nabídku, abych šel dělat korespondenta do Bonnu. Jenže tento post, jak jsem brzy pochopil, byl spojen s tím, že jsem měl pozorně pozorovat, co se tam děje mezi Čechy. To jsem striktně odmítl. Tehdejší ředitel Karel Hoffmann mi vzápětí oznámil, že do Bonnu nepojedu, ale nabídl mi místo v Moskvě.

Tam začala vaše orientace na problematiku Ruska?

Ne, ne! Můj zájem o Rusko začal tím, že jsem studoval rusistiku a nezajímal jsem se jen o jazyk a literaturu: mě zajímal celý dějinný proces, který se týkal Ruska. A právě tehdy jsme zjistili rozdíl mezi oficiální historiografií a tím, co jsme si mohli přečíst i co bylo napsáno před rokem 1917. Tehdy nás napadly první pochyby o nepřekonatelnosti tehdejšího sovětského režimu. Měli jsme štěstí i na učitele: dějiny literatury nám přednášeli Jiří Honzík a Miroslav Drozda. Přestože byli členy KSČ, dívali se na ten svět velmi kriticky.

Vy jste byl taky v KSČ, kdy jste tam vstoupil?

Krátce předtím, než jsem odjel do Ruska. Naše redakce byla přesvědčena, že je třeba se opřít cenzuře, která poškozují svobody a brání tomu, abychom poznali sami sebe a situaci, ve které žijeme. Tehdy jsem nabyl přesvědčení, že s těmito lidmi jsme

schopni cosi změnit. Nevydržel jsem tam ale dlouho: po roce 1968, kdy jsem ztratil všechny iluze o možné nápravě poměrů, jsem byl vyloučen. Z Moskvy jsem byl ve stejné době jako nepohodlný zpravodaj vykážán.

Živil jste se jako myč výloh. Jaké to bylo?

Dalo se to vydržet. I když žádný med to nebyl. Trochu z toho mám špatné ramenní klouby a ztuhlé prsty. Ale v jistém smyslu to byl docela svobodný život. Dopoledne okna, odpoledne překládání.

Jaké si s odstupem let uchovááte resumé ze svého politického působení po r. 1989?

Dívám se na to střízlivě. Dělal jsem, co jsem mohl a jak jsem uměl. Pár věcí se podařilo. Odešla sovětská okupační vojska, rozpustili jsme Varšavskou smlouvu, připravili jsme bezkonfliktní rozdělení armády mezi Česko a Slovensko, měl jsem vzácnou příležitost strávit čtyři roky v blízkosti prezidenta Havla, takže potěšení bylo. Byl jsem aktivně při tom, když se něco rozumného a prospěšného dělalo.

Zklamává mě neschopnost naší svobodné a nepochybně demokratické společnosti rozeznávat osobnostní kvalitu. Osobnost není celebrita, celebrita není osobnost. Celebrita je bulvárně mediální bublina. A když politická strana zakládá naději na volební vítězství na tom, kolik takových neosobnostních celebrit jim přijde zazpívat nebo zavrtět zadkem na pódiu, je mi trapně. Ale aby bylo jasno: nejsem zklamaný, jen občas se naštvu. Třeba když sleduji jednání Poslanecké sněmovny. Postrádám tam až příliš často odpovědnost.

Jak se díváte jako odborník na vývoj ruské politiky?

Byl bych moc rád, kdybychom konečně v Rusku viděli dvě od sebe odlišné skutečnosti. Jednu představuje ruský, putinovský režim, který směřuje ke stále silící diktatuře se stále silnějšími represivními složkami, ale který zároveň uspokojuje masy tím, že do společnosti vrací jistý pořádek. A pak je tam Rusko evropsky orientované, reprezentované představiteli tvůrčí inteligence, spisovateli, umělci, vědci a částí politické opozice.

Takhle je ale tomu už po staletí. Rusko se vždy dělilo na zapadníky a východníky.

To máte pravdu, ale v poslední době se výrazněji ozývá opozice, která dnes již má velice srozumitelné a reálné politické pro-

gramy směřující k odstranění nejzřetelnějších nedemokratických prvků. V posledních několika týdnech se ozřejmil zásadní rozpor mezi představou premiéra Putina a prezidenta Medveděva o tom, co se má v Rusku v politicko ekonomickém smyslu dít.

Medveděv dává najevo, dost opatrně, že by byl pro liberálnější volební zákon, aby se Státní дума stala skutečným parlamentem, kde bude i opozice. Zároveň by zřejmě chtěl navázat na tvorbu demokratických institucí, které začal budovat prezident Jelcin, jako je přímá volba gubernátorů, snadnější vstup menších politických stran do Státní dumy, aby v ní neměla převahu skupina, která podporuje diktátorský systém, v jehož čele stojí Putin. Tento spor se otevřel i na stránkách ruského tisku a na serverech.

Není důležitější ekonomický spor? Rusové v době, kdy vydělávali na plynu a ropě, nezačali s restrukturalizací a zastávají.

Peníze využili na zklidnění veřejnosti: lidé dostávali mzdu, penzisté rentu a vojáci výslužné.

Jenže to jen zabetonovalo stávající poměry a nepřineslo to do společnosti žádnou dynamiku. Proto musela nastoupit zase represe, nebo ne?

To vědí dnes už i lidé, kteří sedí ve vládě. Například ministr financí Kudrin, proto je trvale v nebezpečí, že bude odvolán, protože kazí image Ruska. Není ale sám: říkájí to i někteří bývalí Putinovi poradci. Na rabování surovin nelze založit žádnou dlouhodobější perspektivu. Riziko nějakého krachu je kompenzováno neustálým silným zdůrazňováním jakéhosi vnějšího nepřítele.

To je ale stará sovětská taktika, kterou dobře známe i my.

Nepochybně se táhne existencí celého Sovětského svazu. Tenkrát se ještě pracovalo s vyhledáváním vnitřního nepřítele. Ten zatím není přítomný nebo je individualizován jako Michail Chodorovskij. Výrazem hledání vnějšího nepřítele je nová vojenská doktrína, která byla podepsaná zcela nedávno, den před zahájením globálního bezpečnostního summitu v Mnichově. Nejsem si úplně jist, jestli tzv. vstřícnost Západu vůči jistým ruským postojům a požadavkům je to nejlepší, co v tuto chvíli můžeme dělat. Z USA i NATO slyšíme stále úvahy o partnerství. Ejhle, máme pravdu, říkají Rusové, když žádáme omezení vaší vlastní obrany atd.

(pokračování na str. 17)

ŠEPTEM. NEBO JEN MLČKY

Soukromý život ve Stalinově Rusku

Svědectví pamětníků, kteří na vlastní kůži zažili perzekuci totalitních mocí (ať nacistické či komunistické) se již staly neoddělitelnou a uznávanou součástí zkoumání historie. Prostřednictvím soukromých záznamů, zápisků, dopisů, deníků, vzpomínek či výpovědí obětí získáváme o hrůzné době názornější představu, než jak ji dokážou vytvořit práce historické.

Nedávno vyšla v českém jazyce kniha, která je výsledkem několikaleté práce týmu, jenž sbíral svědectví lidí v zemi, kde byly komunistickou diktaturou nějakým způsobem postiženy desítky milionů lidí. Přes milion z nich bylo zavražděno, osmáct milionů potrestáno pobytem v gulagu, odkud se 4,5 milionu „viníků“ nikdy nevrátilo, dále vyhnanstvím, ztrátou majetku, rodiny, domova.

PAMÁTNÍK VZPOMÍNEK

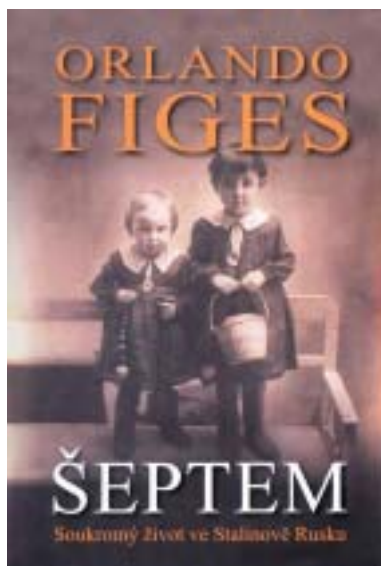
Objemná kniha se jmenuje *Šeptem. Soukromý život ve Stalinově Rusku*. Napsal ji britský historik Orlando Figes (nar. 1959), syn spisovatelky Evy Figesové (rozené Ungerové), původem z Berlína, odkud její židovští rodiče dokázali se dětmi včas uprchnout. *Šeptem* předcházely dvě práce o ruské historii: *Tragédie národa* (česky pod názvem *Lidská tragédie. Ruská revoluce 1891–1924*) a *Natašin tanec. Kulturní historie Ruska* (č. 2004). Všechny české překlady Figesových knih, které v Británii, USA a Francii získaly řadu ocenění, vydala společně nakl. Pavel Dobrovský-BETA a Jiří Ševčík v Praze a Plzni.

Figes v letech 2003 až 2006 spolupracoval s odborníky ze společnosti Památník (Memorijal; www.memo.ru), která funguje na dobrovolnické bázi od počátku 90. let v několika postsovětských republikách. Její členové dokázali shromáždit několik stovek rodinných archivů (dopisů, deníků, osobních záznamů, vzpomínek, fotografií a artefaktů), jež po sobě zanechali přeživší stalinského teroru. V každé rodině, která materiály poskytla, hovořili s nejstarším členem rodiny, jenž byl schopen k památkám něco říci. Vznikl pozoruhodný soubor dokumentů a svědectví o soukromém životě ve Stalinově Rusku od 20. let 20. století, přes tyranovu smrt (1953) až k přesahům jeho vlády do současnosti. Na jeho základě napsal Figes svou knihu a vytvořil webové stránky. Touto prací navázal na monumentální dílo *Gulag* od Anne Applebaumové (česky 2004). Figes se ovšem věnuje životu lidí nejen v táborech, ale i na

„svobodě“ a ve vyhnanství a po návratu z něj. Soustřeďuje se i na sociologické a psychologické aspekty Stalinovy diktatury. Tomu, do jaké míry prorůstaly ideologie a strach z trestu i do nejsoukromějšího života, jak jej ovlivňovaly do té míry, že se z obyčejných lidí stávali spoluviníci či přinejmenším udržovatelé zhoubného systému, a kolik odvahy a vnitřní síly museli perzekvovaní mít, aby dokázali přežít.

JEDEN Z MNOHA

Nezanedbatelnou pozornost Figes věnuje i ruským Židům. Jednu linii knihy tvoří osud rodiny Laskinovy, pro první generaci sovětských Židů typický. Samuil Laskin se roku 1922 přestěhoval se ženou a třemi dcerami z venkova do Moskvy, neboť život ve velkoměstě bral jako šanci k lepšímu životu, který mu jako Židovi byl před rokem 1917 zapovězený: v rámci NEPU chtěl

soukromě obchodovat a nechat vystudovat dcery na univerzitě. Revoluci tedy bral jako cestu k osvobození Židů. Obchody mu šly dobře, takže mohl koupit rodině byt. „V roce 1914 žilo v Moskvě 15 000, v roce 1937 už čtvrt milionu Židů, kteří sem přišli z Pásmo osídlení (západní oblast carského Ruska, v níž se Židé směli usazovat). Byli to obchodníci, ale tvořili také součást stranické elity, úřednictva, armádních i policejních důstojníků.“ Byli to lidé asimilovaní, kterým bolševické útoky na všechna náboženství příliš nevadily. Vláda tehdy podporovala „proletářskou“ jidiš kulturu, fungovaly školy, v nichž se učilo v jidiš, jidiš divadla a kina, v Moskvě bylo slavné jidiš divadlo Solomona Mi-

choelse. Židé udržovali židovsko-rusko-sovětskou identitu, přičemž židovství vyhradili sféru ryze soukromou, v podobě rodinných oslav svátků, a někdy ani to ne. Pokládali se hlavně za sovětské občany...

Jenže na přelomu let 1923 a 1924 se kvůli nedostatku zboží a inflaci „nepmani“ – drobní obchodníci – dostali do nemilosti: museli platit zvláštní daň a ztratili volební právo. Podruhé se trh zhroutil v roce 1927. Tehdy už se k moci dostal Stalin, který prohlásil obilnou krizi za „kulackou stávkou“ a rozhodl, že je třeba obnovit „třídní boj“ proti „buržoazním specialistům“, nepmanům a všem „zaprodancům buržoazie“. Laskinovy dcery tím pádem měly kádrový škráloup a z jejich univerzitních studií sešlo, otec se nakonec kvůli tomu, že nedokázal platit vysoké daně, ocitl ve vězení a pak ve vyhnanství. Po zákazu NEPU vláda zrušila soukromé vlastnictví. Samuilovi bolševici vyvlastnili byt i firmu, jeho znovu uvěznil. N. Mandelštamová ve svých *Vzpomínkách* o S. Laskinovi napsala: „Prožil celý život ve vyhnanství a při návratech z vyhnanství a později potkalo totéž jeho dcery a zetě, kteří rovněž prošli vyhnanstvím a tábory. Rodinná historie je souhrnem typických sovětských životopisů, až na to, že v jejím centru stojí otec, který se za ta léta nikdy nezměnil. Byl zosobněním židovské svatosti, tajemné duchovnosti a dobroty, za něž Bůh odměnil Joba.“

KAMPAŇ PROTI „ZRÁDCŮM“

Osud, jaký potkal S. Laskina, nebyl namířen speciálně proti Židům, ale proti všem zhruba 400 tisícům drobných obchodníků (z nichž ovšem Židé tvořili velkou část). Zásadní protižidovská kampaň přišla až poté, co Stalin pochopil, že Stát Izrael, jehož založení a existenci v počátcích zásadně podporoval, se nestane Sovětům oddanou zemí, ale bude se orientovat na USA. Bezprostředním impulzem mu prý byly demonstrace před Velkou moskevskou synagou při návštěvě izraelské ministerské předsedkyně Goldy Meirové, kdy mnohatisícový dav překonal strach a dal najevo sounáležitost s židovským státem. Vrcholem protižidovské kampaně proti „špionům a zrádcům“ se stalo tažení proti židovským lékařům a v jeho rámci monstrproces s vedoucími představiteli Židovského antifašistického výboru (ŽAV). Byl založen roku 1942 s úkolem organizovat pomoc pro sovětský boj proti nacistům; v jeho čele stál divadelník Michoels a řada dalších židovských osobností (převážně umělců, literátů, intelektuálů). Stalin práci výboru kontroloval a podporoval, v létě 1943 dokonce povolil, aby Michoels (pod

dohledem svého tajemníka a informátora NKVD básníka Jicchaka Fefera) odjel na několikaměsíční turné do USA, Mexika, Kanady a Velké Británie. Bylo to poprvé, kdy představitelé sovětských Židů mohli oficiálně vyjet na Západ a turné vzbudilo velkou pozornost. Setkali se mj. s A. Einsteinem, Ch. Weizmanem, Ch. Chaplinem či M. Chagallm a pro bojující Rusko získali přes 30 milionů dolarů a materiální pomoc.

Po skončení války ŽAV shromažďoval dokumenty o holokaustu, o obětech, ale i o účasti židovských vojáků v bojích (a také třeba o kolaboraci Ukrajinců při vraždění Židů). Výsledkem této práce (na níž se podílel i spisovatel Vasilij Grosman) měla být *Černá kniha* vydaná paralelně v Rusku a USA. V New Yorku r. 1946 skutečně vyšla, ruská edice se objevila až roku 1980 v Jeruzalémě a pak 1991 v Kyjevě. ŽAV se snažil i o oživení jidiš kultury v zemi, navrhl dokonce založit autonomní židovskou republiku na Krymu. Na počátku roku 1948 byl zavražděn Michoels – jeho smrt byla tehdy ještě vydávána za autonehodu. V listopadu téhož roku bylo patnáct hlavních

aktivistů ŽAV, včetně jidiš básníků Markiše, Hofšteina, Fefera, spisovatelů Kvitka a Bergelona či bývalého člena ústředního výboru strany Lozovského, zatčeno, označeno za špióny ve službách Izraele a Ameriky a odsouzeno k smrti (zastřeleni byli o tzv. noci básníků, 12. srpna 1952). Další byli posláni do gulagu či vyhnanství. Případ židovských lékařů, jenž byl roku 1950 „obohecen“ o „antisovětskou skupinu židovských buržoazních nacionalistů ve Stalinových závodech“, se táhl měsíce po Stalinově smrti, definitivně rehabilitováni byli obžalovaní až v půli 50. let.

Figes se osudy lidí z ŽAV detailně nezabývá. V českém jazyce je o tomto případu a jeho širších souvislostech dostupná kniha Žorese Medveděva *Stalin a židovský problém* (č. 2005), opírající se o výzkumy ve zpřístupněných sovětských archivech, z níž mj. plyne, že aktivisté výboru, kteří – až dozajista neviní ve smyslu absurdních žalob Stalina a jeho nohsledů – se příliš spolehalí na Stalinovy sliby, či dokonce jeho podporu, a nakonec se stali obětí řádu, o němž se domnívali, že právě k nim se zachová jinak než k milionům jiných.

Figes dokumentuje, jak paranoidní protizidovská kampaň v letech 1948–1953 postihla desetitisíce sovětských Židů, kteří

ztratil práci, možnost studia, byty; stovky těch, kdo třeba jen poslali finanční příspěvek na činnost ŽAV nebo navštěvovali moskevské jidiš divadlo, byly zatčeny a poslány do pracovních táborů. To byl i případ Soni, dcery Samuila Laskina, která byla odsouzena na pětadvacet let nucených prací a jíž nedokázala pomoci ani její sestra Žeňa, bývalá manželka prominentního sovětského básníka Konstantina Simonova. Prostřednictvím Simonovova osudu, jenž tvoří další linii knihy, lze sledovat peripetie kolem spuštění protizidovské kampaně v tisku.

J. Fefer (vlevo) a S. Michoels při setkání s A. Einsteinem, 1943. Foto archiv.

V prosinci 1952 Stalin prohlásil, že „každý Žid je potencionální americký špión“; následovaly další vlny věznění a deportací. Ženy se bály rodit v nemocnicích, neboť se šířila šeptanda, že židovští doktoři novorozencům vysávají krev.

Antisemitské nálady přetrvávaly i poté, co Stalin zemřel a vyšetřování „spiknutí lékařů“ bylo zrušeno: podle dělnických dopisů, které přicházely do listu *Pravda*, se mnoho lidí domnívalo, že právě rehabilitace lékařů je důkazem nebývalého „židovského vlivu“. V určitém ohledu státní antisemitismus zesílil v období vlády Chruščovovy a Brežněvovy. Figes zmiňuje osud manželů Libermanových, kteří patřili k leningradským přátelům básníka Josifa Brodského a koncem šedesátých let udržovali kontakty se sovětskými refuzniky (lidmi, jimž úřady odmítaly vydat vízum ze Sovětského svazu).

PTÁT SE NENÍ ZVYKEM

Autor se dotýká řady dalších, velmi složitých problémů: osudů dětí, jejichž rodiče byli deportováni, tedy sirotků umísťovaných do nelidských státních domovů; spletenci konfidentství, kdy se lidé udávali ve strachu, aby někdo jiný neudal dříve je; křehké hranice mezi pachateli, spolupachateli, přihlížejícími a oběťmi; problému,

který představovali (a představují) bývalí příslušníci NKVD (KGB) či vězeňští dozorcí a dozorcí v táborech po rozpadu systému gulagů, a v neposlední řadě odporu k poznání vlastní minulosti.

Zvláštní pozornost věnoval historik fenoménu „stesku po Stalinovi“, který není nijak zanedbatelný: podle výzkumu veřejného mínění z roku 2005 toužilo 42 % Rusů po návratu „takového vůdce, jako byl Stalin“ (mezi lidmi nad šedesát let se takto vyslovilo dokonce 60 %).

Figesovo angažmá v Památníku neskončilo. Spustil webové stránky (orlandofiges.com), na nichž seznamuje

s jeho činností i s archivem pamětníků. Shrnuje zde i zkušenosti pracovníků Památníku z doby, kdy začínali sbírat svědectví, tedy z počátku 90. let, a své vlastní zážitky z rozhovorů. Vypytávat se na rodinné osudy nebylo v Rusku zvykem, a tak dobrovolníci museli překonávat strach a nervozitu tázaných, ale i svou vlastní nezkoušenost s otázkami na osobní témata: „Ani jsme nevěděli, jak se ptát,“ vzpomíná jedna z dobrovolnic. „Lidé byli uzavření, nechtěli mluvit o své minulosti.

Předtím o ní nemluví. A nechtějí ani dnes. Často je děsí magnetofon, nevěří, že nahráváme jen pro Památník.“

Autor je velmi kritický vůči Putinovu režimu, především vůči premiérově snaze vnutit ruským školám a univerzitám svou vlastní verzi Stalinovy osobnosti, jež ho do značné míry rehabilituje. V prosinci 2008 vtrhla do petrohradské kanceláře Památníku policie a odnesla velkou část archivu, mj. materiál, který Figes použil pro knihu *Šeptem*. Historik tehdy zorganizoval protestní dopis prezidentu Medveděvovi, který podepsalo několik stovek světových akademiků. Následovaly soudní pře a za děle než rok byl archiv navrácen majitelům. Kniha *Šeptem* zatím vyšla v řadě překladů (ruský mezi nimi dosud chybí). Je potěšitelné, že v češtině se tak stalo ve čtivém a přesném převodu Petrušky Šustrové, která si poradila s autorovým výkladem i interpretovanými příběhy, podanými střízlivým, ale hluboce lidským, přirozeným jazykem.

Některé scény a souvislosti si bez problémů představíme i v našich historických kulisách, ať v době okupace nebo komunismu, ale základní pocit při četbě je přesto spíše pokorný: česká kotlina se ve srovnání s tím, čím prošly miliony lidí v Rusku, zdá v podstatě nadějným místem k žítí. ALICE MARXOVÁ

FELICE A MILENA

Z knihy rozhovorů *Ferdinanda Peroutky a Johannesese Urzidila*

V šedesátých letech natočila paní Slávka Peroutková v USA rozhovor svého manžela, publicisty a spisovatele Ferdinanda Peroutky s pražským německým spisovatelem Johannesem Urzidilem. Oba pounoroví emigranti a staří přátelé se v něm věnují tématu, které je oba zajímalo po celý život. Bylo jim vzájemně ovlivňování a střetávání české a německé kultury v Rakousku-Uhersku, předválečné republice a situace, do které se obě kultury dostaly v době studené války. Jejich dialog se týká Franze Kafky, Karla Čapka, Mileny Jesenské (oba je osobně znali a stýkali se s nimi), kavárny Arco, českého národního charakteru, česko-německého soužití, nacismu a nacionalismu a řady dalších osob i témat.

Je pozoruhodný myšlenkově, ale i jazykově a úplně se vymyká jistě akademičnosti, pro takové debaty obvyklé. Je radost si ho poslechnout. Ani v knižní podobě neztratil dialog O české a německé kultuře (vydala jej pražská nakl. Dokořán a Jaroslava Jiskrová – Máj roku 2008) nic na své zajímavosti a atmosféře. Naopak, patří k těm knihám, které čtenáři poskytnou nejen informace, ale i naději a povzbuzení. Současně bychom tak chtěli připomenout, že letos uplyne čtyřicet let od Urzidilova úmrtí (zemřel 2. 11. 1970 v Římě). Úryvky přetiskujeme v mírně kráceném znění.

Peroutka Ta slečna Bauer byla z nějaké buržoazní rodiny.

Urzidil Slečna Bauer byla dcera berlínského kupce, nebyla velmi inteligentní, abych tak řekl. Kafka ji viděl vlastně pouze jednou u Maxe Broda a na základě toho jediného setkání nastala korespondence téměř nekonečná. Později se s ní setkal v Berlíně, a dokonce taky někde jinde ještě, ale moc toho nebylo. Pro něho to byla postava, na které, abych tak řekl, reflektoval svoje vlastní ideje. On si namlouval, že potřebuje toto zrcadlo, a v této souvislosti věřil tomu, že ji skutečně miluje. Ale já nevěřím, že ji opravdu miloval.

Peroutka A nemohla to být do jisté míry taková konvenční svatba? Poněvadž Kafka v některých věcech, když nepsal, tak byl asi velmi konvenční. Například já vím, že Brod a ještě jiní připouštějí, že například v úřadě to byl velmi takový svědomitý...

Urzidil Precizní...

Peroutka ...precizní úředník.

Urzidil Ouřada téměř, do jisté míry.

Peroutka Ano.

Urzidil To je pravda, ale on měl před tou buržoazní atmosférou té berlínské snoubenky... On se s ní zasnoubil, oficiálně, způsobem téměř komickým, když si to tak představuji. Jeho otec a jeho matka jeli do Berlína k rodičům té slečny Bauerové a tam se oslavilo oficiální zasnou-

bení. A Kafka v ten den píše ve svém deníku: *Schrecklich, diese zentnerschwere Kredenz.*

Peroutka Kdo byl ta kredenc, totiž?

Urzidil Ta kredenc, to byla v rodině Bauerové kredenc...

Peroutka Jo, já myslel, že ta slečna...

Urzidil ...typická a ovšem buržoazní berlínská kredenc, a on to cítil na sobě jako ohromnou váhu, která zničí jeho život. V tom okamžiku, jak se zasnoubil, už cítil, že je to vlastně nemožnost. A ono se to taky později rozpadlo. Přesto pěstoval tu korespondenci téměř zuřivě, píše jí každý den, velmi často dvakrát třikrát denně, stěžuje si, že nedostává každý den dopisy od ní, a ta dívka, která byla naprosto neliterární, která nerozuměla tomu, že její snoubenec je velký spisovatel, byla celkem nešťastná při tom všem. Je to taková situace kierkegaardská, jako Kierkegaard a jeho snoubenka.

Peroutka Prosim tě, a nepotřeboval vlastně Kafka někoho, komu by se vyzpovídal?

Urzidil Ovšemže.

Peroutka Já myslím, že to tak asi bylo.

Urzidil Exaktně to tak bylo. Kdežto u Mileny, když sleduješ..., bohužel nemáme její

dopisy, což jest věčná škoda. Jsem přesvědčen, že tyto dopisy by byly bývaly skvos-tem. V případě Mileny je cítit, že skutečně miloval. Do jeho dopisů vniká příroda, což se v jeho spisech a v jeho dopisech nikdy nestává. Když čteš Kafku, tak se velmi zřídka setkáš se skutečnou přírodou.

Peroutka Ale já bych řekl, že příroda, a sice nejenom stromy a lesy a tak dále, vniká do těch dopisů, ale že charakteristické pro celý poměr Mileny a Kafky je, že Kafka se té přírody, která tam vniká, leká.

Urzidil Ne úplně. On ji začíná skutečně milovat tím médiem té do jisté míry velmi jasné a elementární, české, křesťanské dívky.

Peroutka Ty jsi znal Milenu?

Urzidil Ovšemže jsem znal Milenu. Ale já jsem ji neznal samozřejmě tak, jak ji znal Kafka anebo jak ji mohl znát – já nevím, jestli ji znal – její manžel...

Peroutka Polák.

Urzidil ...Arnošt Polák, Ernst Polak, který se nezajímal příliš hlubokým způsobem o ženy, se kterými žil. Kdežto Kafka... Pro Kafku měla Milena jistý magický charakter. Byla to mezi nimi skutečně... *es war eine zauberhafte Atmosphäre zwischen ihnen.* On se v případě Mileny dostal úplně ven z té svojí rodinné atmosféry, která ho tak tísnila. Já se na to dobře pamatuji.

A Milena... Já jsem znal Milenu v různých periodách jejího života. Perioda kafkovská byla v letech jejího mládí, když jí bylo asi kolem dvaceti let. Tenkrát měla ohromnou přitažlivost. Byla velmi intelektuální, ale byla přítom velmi elementární a měla v sobě takovou přírodní laskavost. My jsme ji vlastně všichni měli velmi rádi. Já bych téměř řekl: každý z nás ji nějakým způsobem miloval. A na ní bylo krásné, že si velkým instinktem, který skutečně měla, okamžitě vynalezla toho nejdůležitějšího člověka z našeho kruhu, který byl skutečně velký a který ji nejvíce potřeboval – Kafka.

Peroutka Který ji nejvíce potřeboval, to říkáš správně. Já jsem chtěl říct tohle: poněvadž Mileniny dopisy se ztratily, tak my známe vlastně daleko lépe poměr Kafky k Mileně než Milenin ke Kafkovi. My nevíme vlastně, jestli ona ho milovala.

Urzidil Ona ho měla nesmírně ráda.

Peroutka Ale to je něco jiného.

Urzidil Existuje jeden dopis, který psala Maxu Brodovi. Tam se pamatuji na jeden výrok, který jest možný pouze, jen když žena člověka má skutečně ráda: Ježíšmarjá-josefe, co já udělám s tím člověkem.

Peroutka No jo, ale podívej se, to by také mohlo být, u Mileny aspoň, jakou ona měla povahu, by to taky mohlo být: Ježíšmarjá, co já udělám s tímhle nemeblem.

Jak já se o něj postarám. Milena v sobě měla, řekl bych, tak trochu mateřské pudry. Ona se potřebovala starat o lidi, potřebovala lidem pomáhat.

Urzidil To je pravda. – Ale ona věděla velmi dobře, kdo Kafka je.

Peroutka A to jistě věděla.

Urzidil Mnohem více než kdokoliv jiný.

Peroutka Jenže vědět, kdo kdo je, jak je velký nebo není velký, od toho je ještě daleká cesta do skutečné lásky.

Urzidil To vlastně nikdo nemůže posuzovat.

Peroutka Já myslím, že to se nedá říct...

Urzidil To se nedá posuzovat, poněvadž my nemáme její dopisy, to je pravda. Ty jsi ji znal velmi dobře. Asi mnohem lépe, než jsem ji znal já. V pozdějších dobách, to bylo asi před příchodem Němců do Prahy, jsem se s ní opět setkal. Tenkrát ovšem všechny ty věci byly už téměř historické. Pamatuji se, že Kafkovy dopisy Mileně byly zachráněny tím, že je dala Willy Haasovi jako dárek za jednu službu, kterou jí prokázal.

Peroutka Prosím tě ale, na začátku jsi řekl, že vztah Kafkův k slečně Bauerové nebyl skutečná láska.

Urzidil Skutečně ne.

Peroutka A myslíš, že vztah k Mileně byl skutečná láska?

Urzidil Jo, poněvadž...

Peroutka Totiž já to myslím v tom smyslu, víš, aspoň co si člověk může představovat pod skutečnou láskou... To je nějaká věc odosobnění, že člověk přestává být už jenom sám a tak. Milena to jednou moc hezky napsala kdysi sama, ale to bylo dávno, už po

Kafkově smrti, když psala o tom, co je ta láska. A ona tam tak moc hezky napsala: Láska je, když člověk řekne, já tě nedám. Já ti nedám ublížit. A tak dále. To byla asi ta Milenina láska. Jaká mohla být ta Kafkova? Byl Kafka schopen se tak odosobnit, tak vyjít ze sebe, aby našel k tomu druhému člověku takový vztah, kterému se dá říct skutečně láska?

Urzidil Ne v těch rozměrech, jako jistě Milena byla s to milovat člověka. Ale v Kafkových dopisech Mileně a v Kafkových dopisech Felice Bauerové je vidět ohromný rozdíl. V Kafkových dopisech Felice Bauerové je vždycky řeč pouze o Kafkovi, mluví neustále o sobě samotném a o svých problémech. A jak může zachránit svoje spisovatelské plány a tak dále a tak dále. Kdežto když píše Mileně,

tak v tom je jistý líbezný tón. Jak jsem řekl..., příroda se do toho dostává, je to mnohem barevnější, je to mnohem živější...

Peroutka No, to byl jistě Milenin vliv.

Urzidil Je to zkrátka jiný člověk. Není to ten literát, který píše a má strach, kdyby se oženil s Felice Bauerovou, snad by nemohl psát, ta buržoazní kredenc by ho udusila. Přesto to táhne několik let. Dlouhou dobu každopádně. Kdežto dopisy Mileně jsou mnohem lehčí. Jsou taky dost těžké, jsou taky dost komplikované, poněvadž všechno u Kafky bylo komplikované, samozřejmě, ale mají víc té barvitosti, toho lesku, ve kterém se vidí, že ten člověk žije ne pouze egotistickým životem. Že vidí taky tu druhou osobu. – To je ten rozdíl.

A z toho důvodu myslím, že jestli někoho miloval, tak každopádně miloval Milenu mnohem více než tu Bauerovou. Možná že později, on měl ještě jednu, třetí lásku, to byla Dora Dymantová, která s ním byla až do jeho smrti. Možná že v té poslední době byla jeho láska ještě aktivnější. Ale pokud já vím, Milena byla pro něho životem. [...]

Z natáčení rozhovoru. Zleva: Slávka Peroutková, Johannes Urzidil, Milena Lukasová, Gertruda Urzidilová, Ferdinand Peroutka a Pixie. Foto Jan Lukas.

Urzidil Ona velmi trpěla pod energií svého otce.

Peroutka Velmi trpěla, ano. Ale ten otec, já ani nevím, proč jí to zakazoval, ale dovedu si to představit. On měl nerad... Předně, Polák byl Žid, a to měl starý pan Jesenský velmi nerad. Za druhé, Polák byl členem takové bohémské pololiterární skupiny. Což měl starý pan Jesenský taky velmi nerad. A naprosto zakázal své dceři, aby se stýkala s panem Polákem, a hlídal ji. Dal jí nějakou společnici, která ji všude doprovázela. Nevím, jestli víš, jak ona unikla a dostala se...

Urzidil Oknem, myslím.

Peroutka Nenene. To bylo v létě a ony šly na plovárnu, ta společnice s Milenou, ten její hlídač, a svlícky se do plavek a Milena se šla koupat... a ta společnice seděla tam

na tom voru a dívala se, jak se Milena koupe, a Milena přeplavala na druhou stranu...

Urzidil A utekla...

Peroutka ...na ostrov, kde na ni už někdo čekal, nevím kdo, dal jí tam šaty a ona odjela do Vídně.

Urzidil To je romantický realismus.

Peroutka To je romantický realismus, který její otec neschvaloval.

Urzidil Ale ten otec ovšem nevěděl, že pan Polák nebyl takovým literátem a bohémem, jak si snad myslel, poněvadž Polák nikdy v životě nenapsal ani jednu řádku. On pouze debatoval a (...)

Peroutka To nevádí. – A ... její otec přeci ji taky dal na nějakou dobu zavřít do sanatoria... kvůli tomu.

Urzidil To vím, to je mně známo.

Peroutka A ta... jakási nenávist jejího otce k celému tomuto poměru, ta trvala. A velmi dlouho trvala. To mi Milena vyprávěla... Ona se jí narodila holčička. Ale až daleko později.

Urzidil To už byla Krejcarová.

Peroutka Ano, to byla Krejcarová. A to mi ještě Milena vyprávěla, že její poměr k otci je takový, že když jsou Vánoce, má dovoleno s holčičkou přijít k tatínkovi, tatínek veme holčičku do pokoje, mluví tam s ní, obdaruje ji, hraje si s ní, a Milena musí sedět v předsíni.

Urzidil Ts...

Peroutka Teprv když si tatínek s holčičkou dohraje, dovede holčičku zpátky a Milena s ní může odejít. Ale Milena myslím prožila ve Vídni dosti těžké doby.

Urzidil Velmi. To byla doba inflace, která byla těžká jako taková.

Peroutka Myslím, že ona taky do jisté míry pomáhala živit svého muže. Ona mi aspoň vyprávěla, já nevím, je-li to pravda...

Urzidil Těžkým způsobem a ne vždycky jasným způsobem dokonce.

Peroutka No ale jeden způsob byl jasný, jestli je to pravda. Ona mi vyprávěla, že nosila kufry na nádraží.

Urzidil Ano, docela správně.

Peroutka To mi říkala.

Urzidil A tenkrát ještě byla velmi slaboučká, nebyla to tak rustikální ženská jako později.

Ovšem pan doktor Jesenský nebyl tak izolovaný ve svém postoji vůči své dceři. Tento radikální typ tatínka byl v té době...

(pokračování na str. 16)

DĚTI IZRAELE NA KAVKAZE

Z cyklu Kde všude mají Židé domov

O původu horských Židů existuje několik teorií. Teorie tzv. tatského mýtu hovoří o původu perském a jiná teorie zase o chazarském. Obvykle jsou ale řazeni k větvi íránských Židů, tedy k potomkům těch, kteří byli odvedeni do Babylonie po vpádu Nabukadnesara v r. 586 př. o. l. Sami horští Židé se považují za potomky kmenů Juda a Benjamin. V Persii v 5. století byli Židé a křesťané nuceni přestoupit k zoroastrismu, bylo zakázáno světit sobotu a děti byly násilně odváděny do chrámu zoroastrijců. Proto mnozí utíkali na Kavkaz, dále pronikali do chazarské říše a zakládali tam židovské obce. Chazaři byli pohané a v 9. století přijal jejich vládce judaismus. Horští Židé považovali chazarské vládce za své. V polovině 10. století přišlo mnoho Židů z Byzance. Oblastmi prvního osídlení horských Židů byly jižní Dagestán a severní Ázerbájdžán, poté se usídlili po celém Severním Kavkaze a na Kubáni. Z Arménie proudili Židé do Gruzie, na Severní Kavkaz, do Dagestánu, Ázerbájdžánu a do Íránu.

Horští Židé se sami nazývají džachur (možná zkomolenina arabského *džaur*, jinověrec). Jejich jazyk (džuuri, žuguri) – židovský dialekt tatského jazyka – je řazen k západní větvi íránské skupiny jazyků a dělí se na vlastní dialekty. Na rozdíl od tatského jazyka muslimů obsahuje židovský tat přejatá slova z aramejštiny a z hebrejštiny. Židé v Gruzii používají gruzínsko-židovský jazyk, a proto jsou řazeni do samostatné skupiny. Horští Židé do začátku 20. století psali písmem Rašiho („bagdátské písmo“), po bolševické revoluci bylo používáno hebrejské kvadrátní písmo, od roku 1929 latinka (bolševici se snažili převést na latinku všechny kavkazské jazyky, aby lidé nemohli číst Korán nebo Bibli), od roku 1939 cyrilice a nyní opět píšou latinkou.

Jak sílil vliv Ruska na Kavkaze, stupňovaly se protižidovské výpady, které byly jinak ojedinělým jevem. Horští Židé mohli vstupovat do ruské armády; sloužili hlavně jako rozvědčíci a tlu-

močníci. V polovině 19. století byli za své služby na dvacet let osvobozeni od daní a mohli se svobodně pohybovat po ruském impériu.

Od počátku 19. století přijížděli na Kavkaz emisaři – šaliachové z Erec Jisrael, a naopak, horští Židé se vydávali do Palestiny, kde založili roku 1920 Společnost horských Židů. V roce 1917 se prohlásili za neoddělitelnou součást židovského národa. Kvůli zosťžené politické situaci se

stěhovali na konci 20. let na Krym nebo do židovské autonomní oblasti Birobidžán. Třicátá léta se nesla ve znamení násilné rusifikace mnoha kavkazských národů. Byl vyhlášen boj s judaismem, byly zavírány synagogy a rabíni vězněni. Za druhé světové války nacisté zavraždili v Bogdanovce u Mozdoku v předvečer Jom kipur přes 400 Židů, v Kabardsko-balkarské republice zabilo desítky rodin.

V 50. letech se sovětská vláda snažila s pomocí některých vědců vytěsnit pojem „horský Žid“ a nahradit ho tatskou národností. Proto si značná část horských Židů v Dagestánu, v Kabardsko-balkarské republice a v Čečně a Inguštii nechala přepsat v pasech židovskou národnost na tatskou. Po šestidenní válce byli uměle přiřazováni k Tatům, aby se zabránilo jejich emigraci do Izraele. V 70. letech 20. století byly cílem emigrace Izrael, Evropa a USA.

ŽIVOT OBCÍ

Horští Židé byli v historii někdy (naposlady v polovině 19. století) násilně do-

nuceni přijmout islám, nebyli však v postavení nepřátelského elementu a neexistovala tu ghetta v evropském smyslu. Jejich život byl silně ovlivněn okolním nežidovským prostředím. Domy a jejich zařízení, oděv a zbraně (kinžál) byly stejné jako u okolního obyvatelstva. Zbraně se nenosily o šabat. Košer pokrmy nazývali *chalol* (muslimové *halal*), nevhodné potraviny nazývali *harum*. Pán domu hostil a chránil svého hosta bez ohledu na to, zda byl, nebo nebyl Žid. Tento obecně kavkazský zvyk byl vždy přísně dodržován. Lidé, kteří se vzájemně hostili, mohli být i Židé i muslimové. Žid a muslim se mohli pobratřit. Všichni sousedé si navzájem kolektivně pomáhali např. při stavbě domu, kolektivní pomoc se nazývala *bulka*.

Židé v Dagestánu museli platit chánům daně stejně jako Arméni. Nemuseli nosit zvláštní znamení, odívali se podobně jako ostatní Kavkazané a také nosili kinžál. Židovské obce měly vlastní autonomii a řízeny byly staršiny. Mezi muslimskými staršiny (*vesnice*) byli i židovští staršinové (*parnasim*), ale v menšině. Hlavou židovské obce byl *kovcho* nebo

nasi, který byl oficiálně potvrzován carem. Finančníci *gabaim* (ze staršinů) dohlíželi na dodržování *micvot*, vybírali daně a řešili vnitřní spory obce.

Židé, žijící ve městech, spadali pod ruské zákony. Roku 1872 jim byla udělena stejná práva jako ostatním obyvatelům a soudní autonomie v otázkách rodinného a náboženského práva zůstala zachována. Poté ministerstvo vnitra požadovalo zavedení zákonů platných v Pásmu osídlení, proti čemuž se ohradil hlavní rabín Derbentu Jakov ben Jicchak Jicchaki s tvrzením, že nemají s Aškenázý nic společného. Svým distancováním se od Aškenázů si mnohdy horští Židé ulehčili život.

Kavkazští Židé se tradičně zabývali zemědělstvím nebo kožedělnou výrobou a barvením látek. Patřili k závislé vrstvě obyvatelstva – *rajatům* – a nájímali si půdu u místních feudálů. Když v druhé polovině 19. století proběhla zemědělská reforma, po níž se statkáři museli vzdát poloviny půdy ve prospěch bezzemků a dostali kom-

penzaci, Židé (a Čečenci) ji většinou nedostali.

EVROPŠTÍ PROTI HORSKÝM

Do připojení Kavkazu k ruskému impériu udržovali kavkazští Židé kontakty s obcemi v Íránu, Iráku a Erec Jisrael. Po připojení Kavkazu měli vliv Aškenázové, ale kavkazští Židé si spíše udržovali odstup. Výjimku tvořili gerové a od 18. století členové ruských sekt židovstvujuščije a subotnici, se kterými udržovali horští Židé velmi přátelské styky. Evropští a horští Židé, přestože vyznávali stejné náboženství, si byli svými zvyky a mentalitou tak vzdálení, že kontakty mezi sebou nevyhledávali. Ruští Židé, kteří přišli na Kavkaz ve službách carské armády, považovali horské Židy za divoké a hrubé a nazývali je býky. To jen ztěžovalo navázání bližších kontaktů a horaly odpuzovalo. Aškenázové, horaly nazývají *ešgenezi*, si stavěli vlastní synagogy, mnohdy neuznávali rituální porážku zvířat horských Židů a ke smíšeným sňatkům docházelo jen výjimečně. Proces sblížení Aškenázů a horalů započal po revoluci 1917 a zčásti tomu napomáhalo sionistické hnutí a příchod běženců za druhé světové války.

Kromě gruzínských Židů se nedělili na kohanim a levity. Vlastní nusach byl vyměněn na přelomu 16. a 17. století nusachem sefarad. Židé se modlili dvakrát denně směrem na západ. Také synagoga (*nimaz*) je orientována na západ a architektonicky se blíží mešitám. V synagogách chybí ženská galerie (ženy chodily do synagog málokdy a zůstávaly v předsíni), dříve místo lavic ležely na zemi koberce.

Docházelo k synkrezi perských, kavkazských a židovských představ. Židé byli ovlivněni zoroastrismem, jak to dokládají např. zvyky na prvního nisanu skákat přes zapálené roští pro dívky do bat micvy a na jaře přes ohně pro chlapce, protože se věřilo, že duch Ježíše létá nad světem a hrozí Židům neštěstím. Ohniště ho mělo odvádět od židovských obydlí. Ze zoroastrismu je také přejata představa o tom, že duše po smrti vstupuje na most, který je pro duše hříšníků úzký, padají dolů do ohně, a tak se očisťují. Horští Židé věřili v dobré a zlé duchy (zlí způsobují nemoci). Obecně se na Kavkaze věřilo, že se duchové bojí oceli nebo železa; různé nemoci se léči-

ly prolézáním přirozených otvorů ve skalách. Pro ochranu používali zvláštní amulety (*hejkel*) nebo modlitby (*cabu*), napsané rabínem, mullou nebo čarodějem, a poté přišité na oděv, zakopané v pokoji nebo vypité.

SEDMDESÁT TISÍC

V Ázerbájdžánu se poprvé Židé usadili před 300 lety, v Kubě. Žili ve vlastních vesnicích nebo čtvrtích (v tzv. *magalech*). Část Kubu vydělená Židům se nazývala Židovská svoboda, od roku 1926 Rudá svoboda. I dnes většina ázerbájdžánských Židů žije v Rudé svobodě spolu s muslimy. V jediné fungující synagoze v Kubě se nachází sbírka asi sedmdesáti kusů kulmosů ze všech ostatních deseti bývalých synagog Rudé svobody. Dnes funguje synagoga v Oguze (Vartašenu) a v Baku mají horskou i aškenázskou synagogu. Významnou písemnou památkou z 10. století je korespondence Sefarda Chasdaje ibn Šapruta s chazarským vládcem Josifem o historii Židů v Dagestánu (publikována v 17. století).

Ke konci 19. století vznikla v Dagestánu obec Aškenázů, kteří se zde mohli usadit poté, co si odsloužili určitou lhůtu v jednotkách operujících na Kavkaze. Hlavními centry aškenázského osídlení jsou Těmir-Chan-Šura (od

1922 Bujnask), Kizljár (dříve nebyl částí Dagestánu) a v jižním Dagestánu Derbent.

V Derbentu Židé žili od 10. století. Díky svému opevnění byl Derbent dobře chráněné město a to umožnilo růst židovské populace hlavně díky emigraci. V roce 1824 byli Židé druhou nejpočetnější skupinou obyvatelstva, v dalších letech stoupal nejen počet Židů, ale i ostatních etnických skupin (1913 již ve městě žilo 6700 Židů z celkových 33 756 obyvatel). Židovská čtvrť se nazývala Židovská svoboda. Na růst populace reagoval i růst počtu synagog, takže v roce 1913 jich stálo devět. Rabín byl na Kavkaze jevem ojedinělým, v Derbentu se nacházeli dva až tři. Intelektuálním centrem

v 18. století byl aul Aba-Sava (Abasovo). Na konci 18. století byli odtud Židé vyhnáni. Derbentští rabíni ve funkci tzv. státních rabínů měli mj. povinnost sčítat obyvatelstvo a posílat údaje z matrik vládě. Židé tvořili většinu řemeslníků, nejčastěji se zabývali vyděláváním kůží, protože tomu se muslimové vyhýbali vzhledem k používání ptačího trusu; odtud vznikla pejorativní označení Židů *saktijan* (kůže) a *tavuk puk* (ptačí trus). Více než řemeslem se však zabývali zemědělstvím, pro které měli v Derbentu více možností než v jiných oblastech Kavkazu. Židé a Arméni mohli na rozdíl od muslimů vyrábět víno; výhodný byl i prodej ryb. Někteří derbentští židovští kupci ovládali obchod s Ruskem, Tureckem a Íránem.

Dnes fungují v celém Dagestánu jen tři synagogy, nejstarší hřbitov se zachoval v Madžalisu, zachované náhroby pocházejí z druhé poloviny 19. století. Další hřbitovy se nacházejí i v několika dalších vesnicích. Nejvýznamnější obcí je dnes obec v Machačkale (Port-Petrovsk), dříve čítající až 15 tisíc, dnes zhruba dva tisíce členů.

Na Severním Kavkaze v Těrské oblasti byl nejvýznamnějším centrem Vladikavkaz, ve kterém v roce 1914 žilo 1154 Aškenázů. Vybudovali si hřbitov a dvě synagogy. V Pjatigorsku a v Grozném

byly modlitebny. Při synagogách se otvíraly i chedery a učiliště, kde se vyučovalo hlavně v ruštině. Rozvoj průmyslu přitáhl vzdělané Aškenázy do Grozného a ázerbájdžánského Baku. Židovská obec v Grozném zanikla úplně v důsledku dvou ruskoočečenských válek v 90. letech. Největší severokavkazská obec čítající asi 5 tisíc členů je v Nalčiku, hlavním městě Kabardsko-balkarské republiky.

Dnes podle umírněných odhadů žije ve světě asi 70 tisíc horských Židů; drtivá většina v Izraeli, USA, Německu a v Moskvě, jen malá část zůstala na Kavkaze. V Moskvě založili společnost Meros a mají vyhrazenou část moskevské Choralnoj synagogy. V poslední době vycházejí znovu etnografické práce z 19. století a vydávají se nové práce v Moskvě a v Izraeli.

HANA KOSEJKOVÁ

(Text je zkrácenou verzí studie, která bude v úplnosti otištěna v *Židovské ročence 5771*.)

POHLEDNICE Z NEW YORKU

Výstavy v Center for Jewish History

Na jihu Chelsea, ve čtvrti galerií nedaleko Union Square, na klidné West 16th Street, mezi Pátou a Avenue of Americas, najdete v čísle 15 za nenápadnou cihlovou fasádou Center for Jewish History, jednu z nejvýznamnějších židovských badatelských a kulturních institucí nejen v New Yorku. Centrum sdružuje pět historických a muzejních organizací, které byly donedávna roztroušeny na různých místech, a proto obtížně přístupné. Nyní jsou pod jednou střechou, doplněny moderním knihovnickým a archivním zařízením i výstavními prostory, které usnadňují využití všech fondů. Centrum slouží především jako knihovna a archiv, obsahuje ale také rozsáhlé sbírky fotografií a filmů, plakátů, uměleckých děl a kultových předmětů, které jsou základem jeho bohaté výstavní činnosti. Jak řekl kolega, člověk se musí vždycky divit, kolik nejrůznějších výstav se vejde do na první pohled nijak rozlehlé budovy.

Z více než osmi dočasných výstav, které jsme tu na přelomu roku navštívili, k nejzajímavějším patřily např. výstava American Jewish Historical Society o životě a úspěšných rolích židovské hvězdy éry německého filmu *Pages from a Performing Life: The Scrapbooks of Molly Picon* (Stránky z hereckého života: Alba výstřížků Molly Picon), zpestřená dobovými fotografiemi, ukázkami z filmů a hlavně nádhernými plakáty z dvacátých let. Malá, ale zajímavá výstava YIVO Institute *One Foot in America: Jewish Emigrants of the Red Star Line* (Jednou nohou v Americe: Židovští emigranti z Red Star Line) je zase věnována historii paroplavební společnosti, která od konce 19. století hrála významnou úlohu při emigraci statisíců židovských vystěhovalců z východní Evropy do Nového světa. Společnost sídlila v belgických Antverpách, kde pro vesměs chudé vystěhovalce časem vznikl komplex ubytoven, z nichž jedna bude nyní přeměněna na muzeum. O dvou dalších výstavách bychom se však rádi zmínili podrobněji.

RAPHAEL LEMKIN, ŽIVOT A DÍLO
Yeshiva University Museum představuje v centru výstavu *Letters of Conscience:*

Raphael Lemkin and the Quest to End Genocide (Dopisy svědomí: Raphael Lemkin a požadavek ukončit genocidu), věnovanou životu a dílu muže, který vytvořil a do právního a politického slovníku prosadil pojem genocidy. RAPHAEL LEMKIN (1900–1959) se narodil v Polsku, studoval na univerzitě ve Lvově filologii, filosofii a práva. V roce 1929 byl jmenován státním zástupcem soudu ve Varšavě a tajemníkem

Trh s ovocem na Union Square. Foto Arno Pařík.

komise pro kodifikaci právního systému Polské republiky. K zájmu o téma jeho života ho přivedlo vyvražďování Arménů v osmanské říši. V roce 1921 zblízka sledoval berlínský proces se Soghomonem Tehlirianem, Arménem obžalovaným z atentátu na Mehmeda Talaata, jednoho z hlavních strůjčů arménské genocidy. „Proč je zločinem, když jeden muž zavraždí druhého, ale nikoli když vláda zavraždí milion?“ kladl si tehdy otázku. V roce 1933 se na konferenci Společnosti národů o unifikaci trestního práva v Madridu poprvé pokusil prosadit pojem „zločiny barbarství a vandalismu“ do mezinárodního práva (německá delegace na protest opustila sál). Kvůli tomuto vystoupení se musel vzdát postavení státního zástupce a stal se soukromým advokátem ve Varšavě. V září 1939 unikl z Varšavy přes Litvu do Švédska, kde přednášel na universitě ve Stockholmu. Později se přes Sibiř, Japonsko a Pacifik dostal do Spojených států; působil na Dukoově a Yaleově univerzitě, od r. 1942 na americkém ministerstvu zahraničí a jako poradce Výboru pro válečnou ekonomiku.

To, co Lemkin původně označoval jako „zločiny barbarství a vandalismu“, nemělo

dosud žádné jméno (Churchill mluvil např. o „zločinech beze jména“). Až v roce 1943 poprvé definoval svůj neologismus, odvozený od řeckého *genos* (druh, kmen) a latinského *cidium* – zabíjení, vraždění. Současně napsal svoji nejdůležitější práci *Axis Rule in Occupied Europe* (Vláda Osy v okupované Evropě, 1944), v níž bylo slovo „genocida“ poprvé podrobně definováno a zveřejněno. Svět mu však začal naslouchat, teprve když začaly vycházet najevo důsledky šoa, v němž Lemkin přišel o 49 členů své rodiny. V roce 1945 byl jmenován poradcem Nejvyššího soudu a vrchního zástupce norimberského procesu R. H. Jacksona. Příštího roku se na pařížské mírové konferenci pokoušel dosáhnout včlenění pojmu genocidy do mírových smluv. Po dalších dvou letech usílil a intenzivních jednání byla 9. 12. 1948 jeho Deklarace o předcházení a potrestání zločinů genocidy přijata OSN jako první mezinárodní dokument na ochranu lidských práv (k její ratifikaci došlo v lednu 1951). Dvakrát byl nominován na Nobelovu cenu míru, Americký židovský kongres mu udělil cenu Stephana Wise za výjimečné zásluhy. V roce 1959 Raphael Lemkin podlehl in-

farktu; pohřbu muže, který zasvětil svůj život památce milionů, se účastnili jen nejbližší spolupracovníci. Jeho náhrobek nese stručný epitaf: „Otec Deklarace o genocidě“.

Výstava je bohatě dokumentovaná rukopisy z Lemkinovy pozůstalosti a doplněna ukázkami z dobového tisku, rozhlasových nahrávek a dokumentárních filmů a řadou doprovodných přednášek a konferencí jako *Diplomacie a genocida: naděje do budoucna*, pořádaná Osvětivským institutem pro mír a usmíření, *Odpovědnost chránit: Vývoj mezinárodního práva* ve spolupráci s programem Holocaust and Human Rights Studies a *Genocida a aktivismus: Lemkinův odkaz 21. století* ve spolupráci s American Jewish World Service.

S KNIHAMÍ ZA VELKOU LOUŽÍ

Leo Beck Institut a Goethe-Institut v New Yorku připravily v centru výstavu pod názvem *Publishing in Exile: German Language Literature in the U.S. in the 1940s* (Vydávání v exilu: německojazyčná literatura ve Spojených státech ve 40. letech). Ta sleduje činnost několika známých židovských nakladatelů z Německa

a Rakouska, kteří se za války po emigraci do USA pokoušeli navzdory neobyčejně obtížným podmínkám pokračovat ve vydavatelské činnosti. Německá zakázaná literatura se ovšem vydávala i jinde, nejprve v Holandsku a Švédsku, později Mexiku, její hlavní centrum ale bylo v New Yorku. Vydávali především původní tvorbu perzekvovaných a exilových autorů nebo zvláště hodnotnou německou poezii a prózu především jako protest proti barbarství, které zachvátilo jejich zemi. Snažili se tak ukázat jinou tvář německé kultury a uchovat i v emigraci kulturní společenství německého jazyka, jakkoli počet jejich čtenářů byl velmi omezený (jejich snahy nám připomenou situaci českých exilových nakladatelství o tři čtyři desetiletí později).

Výstava dokumentuje osudy sedmi německých a rakouských nakladatelů, jako byli Gottfried Bermann Fischer (1897–1995), zeť Samuela Fischera, nebo Fritz Landshoff (1901–1988), který přijel z holandského exilu. Společně založili nakladatelství L. B. Fischer a vydávali díla exulantů v USA, především R. Beer-Hofmanna, T. Manna a F. Werfela, ale i nové překlady do angličtiny. Kurt Wolff (1887–1963), od roku 1908 známý nakladatel expresionistických básníků a Franze Kafky nejprve v Lipsku a pak v Mnichově, uprchl do New Yorku v roce 1941; o rok později založil se svou

Center for Jewish History. Foto Arno Pařík.

ženou Helenou v malém bytě na Washington Square jediný z emigrantských nakladatelských podniků, který nezanikl s koncem války: jejich Pantheon Books se časem staly jedním z předních nakladatelství anglosaského světa. Nejprve začali

(pokračování na str. 18)

NEPATRNÝ SPOR

Skoro celý měsíc neklidný, přerušovaný spánkem. Sled kolážovitých snů plných lidského utrpení, křiku mordovaných lidí, plačících žen, dětí. Po probuzení uštváný, v noci štváný krvežíznivou smečkou – „obyčejnými“ lidmi. Četba knihy Anny Bikont *My z Jedwabneho*, která se zabývá jedním z temných míst novodobé polské historie.

10. července roku 1941 došlo k *churbanu*, k úplnému zničení, totální zkáze, promyšlené masové vraždě židovských obyvatel Jedwabneho...

Zločin byl inspirován Němci, jeho vykonavatelé Poláci, sousedi zavražděných. Na vraždě se podílelo skoro celé městečko, byť z větší části pasivně. Pasivita proti zlu je však též spoluúčastí na něm. O tom, že zločin byl předem naplánován a věděli o něm všichni křesťanští obyvatelé, svědčí četná tajná varování jednotlivým Židům ze strany polských sousedů. Samotný zločin je štvanicí, ve které honci jsou Poláci a štvanými Židé. Po krvi a majetku žíznicí smečka šťve jiné lidi jako zvěř. Nejprve na náměstí. Již cestou bije, ponižuje, vzpouzející se vraždí – kameny, holemi... Náměstí neprodyšně obklíčí obyvatelé městečka, sousedé, čumilové. Jsou svědky násilí, ponižování jiných lidí. Beze slova odporu „pouze“ přihlíží, zatímco honci přihánají další a další Židy objevené v úkrytu. Polapení jsou poté hnáni jako dobytek za město do předem určené stodoly. Dav čumilů a zvědavců zcela dobrovolně honce a hnané doprovází. Bez protestů přihlíží, jak jsou Židé nahnáni do stodoly, která je pak zapálena. Sledují šlehající plameny, slyší strašný nárek a pláč, cítí pálené maso, vidí honce dobíjející holemi lidmi, kteří se pokouší z plamenů utéci.

Když je po všem, velká část přihlížejců spolu s aktivními vrahy rozebírá kořist. Náleží všem. Vykonavatelům i přihlížejcům. Zaslouží si ji, protože svým přihlížením se stali spoluviníky zločinu. Podobným způsobem „zúčtovali“ sousedé se svými sousedy v dalších dvaceti městečkách a vesnicích této oblasti.

V kolektivní paměti místních lidí byl zločin potlačen, jako by se nestal či proběhl, podle některých, zcela v režii Němců. Zlo padlo do propasti, ztratilo se v černé díře zapomnění. Naštěstí pro život nic není dokonalé, vždy někdo přežije a dřív nebo později vydá svědectví.

Anna Bikont je novinářka. Pokoušela se vést a vedla řadu rozhovorů s místními lidmi, svědky hrůzného činu, s jejich potomky, poválečnými přistěhovalci. Až na malé výjimky ořesná svědectví o otrlosti, mravním a duševním úpadku, značné míře primitivismu, stále přetrvávajícím antisemitismu, závisť, zlobě. O netoleranci a otevřené zášti vůči Židům značné části katolického kléru, jehož někteří představitelé z kazatelny stále dští oheň a síru a jako četbu svým

ovečkám doporučují různé brožury zapáchajícího obsahu. V rozhovorech stále dokola se opakující mýty o pomstě za kolaboraci Židů s Rusy. Židé však nebyli okupanty ani nekolaborovali s cizí mocností. Byli loajálními občany polského státu, proti kterým vedli násilí jak Rusové (několik set tisíc jich bylo deportováno do sibiřských pracovních táborů a část z nich si tak paradoxně zachránila život), tak Němci, přičemž na druhém se ochotně spolupodíleli Poláci, v první fázi po vypuknutí německo-sovětské války a ústupu Rusů z okupovaných území aktivně, ve druhé pasivně přihlížením – Němci ze skoro tří milionů zavražděných polských Židů zabili polovinu přímo před zraky obyvatel měst a městeček, mnohdy i s projevy nadšeného souhlasu přihlížejců, o protestech není známo nic.

V knize jsou zaznamenány i osudy Poláků, kteří za války ukrývali Židy, většina z nich to před společností zatajila, nechtěla mít problémy, ukrývat s nasazením vlastního života jiného člověka „Žida“ je pro mnohé dodneška cosi nepatřičného. Několik dalších, kteří měli odvalu pod svým jménem mluvit o zločinu a poměrech v městečku, se muselo pod tlakem počátkem 21. století z Polska vystěhovat. Není divu, když váženým občanem jiného městečka v blízkosti je Zygmunt Laudański a dva jeho bratři, odporné kreatury, vrazi, polští národovci, konfidenti NKVD, gestapa, později členové komunistické strany. Jak v roce 2001 Laudański řekl: „Osud Židů v Jedwabnem, ať už byli tehdy upáleni nebo ne, byl i tak předurčený. Němci by je dřív nebo později pobili. Taková prkotina a odnesou si to Poláci – a zrovna moji bratři (po válce byli za účast na masové vraždě odsouzeni). My jsme odpustili gestapu, odpustili jsme NKVD, ale tady je nepatrný spor mezi Židy a Poláky, a nám to nikdo neodpustí?“

JAN PLACÁK
Anna Bikont *My z Jedwabneho*, překlad Jiří Vondráček, vydalo Nakladatelství H+H, Jinočany 2008. 400 stran, doporučená cena 520 Kč.

FELICE A MILENA

(dokončení ze str. 11)

Kafkův otec, jak se všeobecně ví, byl taky takovým *despotem*. Můj tatínek na mě házel nože... nožem a byl taky takovým *despotem*. To byla taková jistá patriarchální atmosféra ještě, která pokládala děti za rodinný majetek, s kterým se může zacházet velmi tyranským způsobem.

Peroutka To je ovšem pravda, ale já bych řekl, že ten radikalismus, o kterém mluvíš, byl u pana doktora Jesenského podmíněn. On byl radikální v některých případech, a v nějakých případech radikální nebyl. On byl velmi radikální ve svém odporu proti panu Polákovi, a já jsem se snažil jaksí charakterizovat proč asi, a naprosto nebyl radikální, když Milena měla vztahy k někomu jinému. Jediná doba, kdy se s Milenou tenkrát usmířil, byla doba po smrti Polákově, když Milena chodila s jakýmsi hrabětem Schaffgotschem. Jestli si pamatuješ na to jméno.

Urzidil No jo... Celkem vzato, nějak to dokonce chápu. Poněvadž, kdybych já měl dceru, která se nechá týrat bankovním úředníkem, který jí cpe Kierkegaarda od rána do večera, tak bych taky byl proti tomu.

Peroutka Ano, ale tomu radikálnímu konzervativismu doktora Jesenského by vlastně byl mohl tenkrát překážet fakt, že Milena žila s tím hrabětem Schaffgotschem a nebyla s ním oddána.

Urzidil Ale byl to přece jenom hrabě.

Peroutka Byl to hrabě, ale žili spolu. Pokud se pamatuju, když jsem u nich byl tenkrát na návštěvě, a to byla taková idyllická rodinná schůze, tam byla Milena, Schaffgotsch a starý Jesenský, myslím, že to bylo někde na Kampě, kde tenkrát bydleli, a starý Jesenský, po tom všem, co jsem o něm slyšel, tak mě hrozně překvapil. To byl tenkrát úžasně vlídný, laskavý pán, přívětivý, a byl v nejlepším náladě. [...] Schaffgotsch obrátil Milenu na komunismus. A Milena od té doby, předtím nebyla politicky nijak orientovaná, ale od té doby se stala vášnivou komunistkou.

Pan Schaffgotsch, to byl opravdu vášnivý komunist. Vzpomínám si, že když byl v kavárně, hrozně rád jedl ruská vajíčka. Ale nikdy si neobjednával *russische Eier*, vždycky řekl *Sowjeteier*, víš.

V čemž vidíš dogmatismus té doby. A kvůli tomu Mileninu komunismu to naše přátelství, které začalo někdy v roce 1920, bylo trochu jako ponorná řeka. My jsme byli přátelé, pak bych skoro řekl, že jsme byli nepřátelé, kvůli tomu jejímu komunismu, a na konci jsme zase začali být

přátelé. Milena byla vášnivá komunistka. A jaká byla její povaha, ona přestala být komunistkou a začala být vášnivou protikomunistkou.

Urzidil Ano, to vím.

Peroutka Mezi těmi normálními protikomunisty, jako jsme byli my, se jí v té vášni proti komunismu nikdo vlastně nemohl vyrovnat. Pamatuji si, že když Němci přišli do Prahy, nebo už to hrozilo, že přijdou do Prahy, jednou jsem o tom s Milenou mluvil a říkal jsem, že to pravděpodobně budou nepřijemné doby, udělal jsem takový *understatement*. A ona říkala: To nic není, až přijdou nacisti, to teprv uvidíte, co bude, až přijdou Rusové.

Urzidil Hm...Přese všechno nevěřím, že Milena byla skutečnou politickou komunistkou. Já myslím, že ona byla komunistkou ze stanoviska jistého, abych tak řekl, lidského idealismu, který nebyl spokojen se stavem věcí, tak jak se prezentovaly. Existovaly přece...

Peroutka O tom nepochybuji.

Urzidil Nesmíš zapomenout, že velká část spisovatelů této generace měla jisté vztahy ke komunismu. Museli je mít, když byli nespokojeni se stavem věcí.

Peroutka Ovšem, ale já ten její komunismus tady neposuzuji. Já prostě vykládám jeho historii, která byla křivolaká.

Urzidil Rozumím. Jenom jsem chtěl říct, že ona se mohla změnit velmi snadně, poněvadž její komunismus nebyl politicky zakotven, abych tak řekl.

Peroutka Ale já jsem v tom dost skeptický. Jako jsem bohužel nebo bohudík vždycky skeptický, co se týká politické orientace žen. Ona byla komunistka, když žila s hrabětem Schaffgotschem...

Urzidil No, to byl romantismus...

Peroutka Ano, ale ten romantismus přestal za tři až čtyři roky...

Urzidil To je charakter romantismu...

Peroutka ...když si vzala architektka Krejcarova, který sice kdysi také velmi sympatizoval s komunismem, ale pak byl nějakou dobu v Moskvě a vrátil se odtamtud jako protikomunista. A Milena najednou se přeměnila k protikomunismu.

Urzidil Na základě Krejcarova protikomunismu, myslíš?

Peroutka Já nemohu soudit, je-li to skutečně tak, ale nacházím v tom takovou určitou paralelu. Tento muž a toto politické přesvědčení, a potom jiný muž a jiné politické přesvědčení. Což je ostatně u žen snad přirozené... a snad se proti tomu nedá polemizovat, jako se vůbec nedá polemizovat proti přírodě.

Urzidil [...]Když se (Milena) dostala do koncentračního tábora, do Ravensbrücku – existuje o tom kniha paní Buber-Neumannové, která byla její přítelkyně v tomto táboře –, tam trpěla tím, že mezi vězni byly taky politické skupiny, které se navzájem terorizovaly, paralelně k tomu terorismu německých komendantů a tak dále.

Peroutka No...

Urzidil Ty to přece víš taky...

Peroutka ...ty říkáš, byly skupiny, které se terorizovaly...

Urzidil ...politické skupiny...

Peroutka ...politické... Řekněme to přesněji. Myslím, že to bylo v Ravensbrücku právě tak, jako to bylo v Buchenwaldu, a jak mně paní Buberová vyprávěla, tak to tak bylo... To nebyly politické skupiny, které se terorizovaly, to byla politická skupina, která terorizovala, a sice komunistická. Nevím, že by jiné skupiny byly terorizovány.

Urzidil Komunistická, ano. – Prosím, já jsem to bohudík nezažil. Ale ty jsi to zažil, tak to musíš vědět.

Peroutka Ono v koncentračním táboře také mohl terorizovat vlastně jenom ten, kdo měl moc.

Urzidil Ovšem.

Peroutka A tu měli obvykle v koncentračních táborech ovšem nacisti, esesmani, ale potom jim měli komunisti. Poněvadž komunisti ve všech těch táborech vlastně byli nejstarší obyvatelé. A jako nejstarší obyvatelé obsadili všechna administrativní místa, která byla dostupná vězňům. A kdo měl ta administrativní místa v rukou, ten měl v rukou tábor a mohl terorizovat. Kdo neměl administrativní místo, neměl vůbec žádnou možnost terorizovat.

Urzidil Abych se ještě jednou vrátil ke Kafkovi. Tedy Milena byla živelná bytost, která byla s to pracovat v lomech, tesat kamení a dělat nějakou tu silnici pro člověka, kterého milovala. A ten fakt... to z ní bylo cítit. A to ovšem Kafka na ní pozoroval. To necítil u Felice Bauer ani u jiných žen. A to byl ten velký rozdíl.

Peroutka Ovšem zajímavé je, že to na ní pozoroval, a přece před ní prchal.

Urzidil Protože prchal před ženským pohlavím zásadně. Jako Kierkegaard fakticky.

Peroutka To všechno v podstatě ukazuje, že Milena opravdu měla něco, čemu se dá říkat mateřské pudy, jaksí potřebu starat se o člověka. Když se potom stala asi v roce šestatřicet nebo sedmatřicet mou sekretářkou v *Přítomnosti*, tak já sice ty mateřské pudy nepotřeboval, ale ona se o mne starala opravdu, jak mohla. Jeden velký rys její povahy byla věrnost. To byl člověk absolutně věrný. Čemu věřila, ať to bylo dobré nebo špatné, to byl věrný člověk.

JEROME D. SALINGER (1919–2010)

Poslední léta prý připomínal tváře z obrazů El Greca: šedivý vyhublý obličej, výrazné tmavé oči jakoby z jiného světa. Jakoby v jiném světě se také přes polovinu svého dlouhého života pohyboval: žil v odloučení, komunikoval jen s nejbližší rodinou, odmítal otázky týkající se jeho práce, rozhovory či návrhy na zfilmování svých děl. V ústraní, ve svém domě na venkově také 27. ledna letošního roku zemřel.

Své povídky začal J. D. Salinger publikovat roku 1941 v pro začínající spisovatele zásadním listu *The New Yorker*. Téhož roku byl odveden do armády a zařazen do kontrašpionážní jednotky. Zúčastnil se invaze v Normandii a krvavých bojů v Hurtgenwaldu. Nějaký čas zůstal v Evropě, pronásledoval nacistické funkcionáře. Po návratu domů se už naplno věnoval jen psaní.

V roce 1951 vydal román *Kdo chytá v žitě*, a ačkoli se kritická obec zpočátku tvářila rozpačitě, u čtenářů měl příběh komplikovaného, drzého a zranitelného výrostka obrovský úspěch, jakého už žádná z jeho několika pozdějších knih nedosáhla. Román psal Salinger pro dospělé, ale za své jej přijali hlavně adolescenti. S překvapením zjišťují, že ačkoli jim knihu doporučili ve škole, baví je a promlouvá k nim svou naprostou autentičností.

Foto archiv.

Holden Caulfield se svým upřímným odpozemím ke všem „sekáčům“ a „tajtrlíkům“ nestárne.

J. D. Salinger bývá považován za židovského autora (jeho otec byl synem rabína a úspěšný obchodník s košer šunkou), ale s judaismem se nijak neztotožňoval. (Věnoval se postupně zenbuddhismu, hinduismu, scientologii.) Nelze však popřít, že jednu z nejznámějších a nejživotnějších

postav americké literatury, jakéhosi pokračovatele Huckleberryho Finna, vytvořil rabínův vnuk.

ABRAHAM SUTZKEVER (1913–2010)

Jidiš básník Abraham Sutzkever byl pokládán za posledního jedince svého druhu. Když v šestadevadesáti letech 20. ledna

Foto archiv

v Tel Avivu zemřel, jako by s ním zemřela dlouhá a bohatá umělecká tradice sahající sto padesát let nazpět. Narodil se roku 1913 v rabínské rodině ve Smogonu, jihozápadně od Vilniusu. V době první světové války rodina uprchla na Sibiř, roku 1921 se vrátila. Dvacetiletý Sutzkever vstoupil do jidiš literární skupiny Jung Vilne společně s Chaimem Gradem a dalšími básníky. První knihu *Lider* (Básně) vydal roku 1937.

Za druhé světové války pašoval do ghetta ve Vilniusu jídlo a zbraně, podílel se na organizování kulturního života v ghettu a pomáhal ukrýt cenné rukopisy z tamějšího Jidiš institutu; s nimi schoval i své vlastní práce. Nacisté mu zabili matku a syna. Před likvidací ghetta se mu podařilo uprchnout do lesů a přidal se k partyzánům. Odtud se speciálním letadlem (a údajně na příkaz samotného Stalina) dostal do Moskvy. Po válce ale v sovětském Rusku nezůstal – a zachránil si tím zřejmě život. Přes pobyt v Polsku se s ilegální emigrací (a s pomocí Goldy Meirové) dostal do Palestiny, kde se natrvalo usadil.

I když mladý židovský stát jidiš kulturu příliš nepřál, Sutzkever rodnému jazyku zůstal věrný. Psal v něm básně, a dokonce založil jidiš literární časopis *Di goldene kejt* (Zlatý řetěz). Znalci na jeho poezii oceňují, že dokázal skloubit moderní obsah (v textech se často vracel k tomu, co prožil za války) s tradiční formou, a to zcela jedinečným způsobem. Roku 1985 získal za své básně Izraelskou cenu za literaturu.

am

PÁR VĚCÍ SE PODAŘILO

(dokončení ze str. 7)

Vy jste si vědomi jistých nebezpečí, a proto nám nabízíte jakési partnerství. Navíc strpíte, když si náš představitel v NATO pan Rogozin z vás dělá trvale legraci. Vy ho ani nekáráte.

A co říkáte námětu na vytvoření nové architektury evropské bezpečnosti?

Když to řekl před půl rokem Putin, přišlo mi to jako naprostý nesmysl, protože z NATO by se stalo jen diskusní fórum a velmocenská snaha Ruska, které by rádo obnovilo své bývalé koloniální panství, by nikdo nevnímal.

Jenže se děsím, když generální tajemník NATO Rasmussen navrhuje vlastně totéž: změnit NATO v globální bezpečnostní fórum. Buď já nerozumím tomu, jak mluví, nebo on neví, co říká.

Není pak skoro jisté, že by Evropa spadla pod vliv Ruska? Amerika by se starala o své světadíly a Rusko o Evropu...

Podobnou obavu má i německý ministr obrany Guttenberg. Kdyby se NATO přiklonilo ke stanovisku pana Rasmussena, začal bych být zděšen, bál bych se spoľhat se na to, že si můžeme svou bezpečnost zajistit členstvím v NATO. Měl bych dokonce obavu o bezpečnost celé Evropy.

Pořád ještě doufám, že NATO zůstane zejména obranným uskupením a netransformuje se v diskusní fórum.

Na závěr ještě jedna otázka: jste členem židovské obce?

Ne, já nejsem Žid ve smyslu náboženském. Cítím se být Židem především v okamžiku, kdy se setkám s antisemitismem.

A lze to vůbec takto omezit? Když vás poslouchám, přesně naplňujete to, co říká třeba rav Moše ben Chajim: Hospodin čeká na pomoc od nás a skrze nás! O čem jiném jsme si povídali?

Ale kdeže. Povídali jsme si přece jen o tom, na co jste se ptal. Pár životopisných údajů a jistá životní zkušenost zdaleka ne naplňuje smysl ben Chajimova výroku. Na to, abych si troufl nabízet svým životem pomoc Hospodinovi, na to nemám dost odvahy. To by byla chupe.

A to hlavně, nebo alespoň také proto, že jsem toho v životě víc promarnil, než k užítku udělal. A na stará kolena to už člověk nedožene.

KAREL HVIŽDALA

ZÁVIST HOLOKAUSTU ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Média (např. Radiožurnál 9. 2.) publikovala výsledky průzkumu toho, jak lidé v ČR vnímají Izrael. 39 % dotázaných si nedokázalo vybavit nic na otázku, jaké pojmy či události si spojují s Izraelem nejvíc. Vcelku však trvá vztah spíše kladný, především u vzdělaných lidí. Mladá fronta Dnes (11. 2.) shrnula výsledek do titulku „Část české elity tíhne k Izraeli, lid příliš ne“. Téhož dne publikoval deník apelativní text na téma „Liberec by měl vztahy k Izraeli rozvíjet“. ■ Jiný výzkum zjišťoval, jak jsou na tom Češi se sousedy: v domě by nechtěli mít Izraelce dva Češi z pěti, Židy údajně jen 18 %. V rodině by Izraelce nechtělo 60 % dotazovaných, Žida o polovinu méně. (Radio Praha, 9. 2.) ■ „Zasáhly mě básně Osipa Mandelštama,“ řekl mj. Literárním novinám (22. 2.) básník a saxofonista The Plastic People Vratislav Brabeneč. „V roce 1969 jsem potkal v Londýně jednoho Žida, který s ním jel ve vlaku do sovětského koncentráku. Říkal, že Mandelštam už byl úplně šílený, což na mě tak zapůsobilo, že jsem pro něj psal modlitbu. Pak jsem ji sám taky zpíval na posledním koncertu Plastic People v r. 1981. V takovém starém baru, který už dávno spálili.“ ■ Kladenský deník (20. 2.) avizoval vydání knihy I. Veverkové *Cesta bez návratu*, která mapuje historii kladenské židovské obce v l. 1853–1942. ■ Žatecký a lounský deník (8. 2.) přinesl rozhovor s politologem Z. Zbořilem na téma soudního zákazu extrémně pravicové a xenofobní Dělnické strany. „Premiér Fischer,“ říká se tu mj., „jako praktikující stoupenec židovství má k těmto věcem zřejmě vyvinutější citlivost.“ ■ Pod titulkem „Nejhorší je to, o čem nemluví“ avizovaly Lidové noviny (27. 1.) dokument *Můj fotr a jeho neoblíbenější koncentráky*, který natočil Josef Lustig se svým otcem Arnoštem Lustigem. Spisovatel tu provádí svého dospívajícího vnuka po cestě smrti, jíž musely jít statisíce Židů. ■ Obsáhlý rozhovor s Lustigem přinesl Magazin MfD (28. 1.). Spisovatel tu mj. vysvětluje, proč se stal členem KSČ, konstatuje, že „komunisté, když se zmocnili vlády, všechno zkurvili“, bratři Mašínové jsou pro něj „hrdiny, kteří vyhlásili válku totalitě v době, kdy socialismus popravoval i ženy“ apod. Hlavním tématem je šoa. Lustigovým krédem je: „Pokoušej se být fér.“ Slušnost totiž pokládá „za zákon člověka“. ■ Všechna významnější média zaznamenala existenci památného dne 27. 1., kdy si svět u příleži-

losti výročí osvobození KT Osvětim připomíná genocidu Židů. ■ K výročí přispěly i Lidové noviny (30. 1.). Pod titulkem „Závist holokaustu“ publikovaly obsáhlou stať, již autor (pedagog FF UK P. Barša) končí slovy: „Vzhledem k privilegovanému morálnímu postavení, jímž současný západní kult oběti obdařil Židy v důsledku holokaustu, závidí mnohé národy a menšiny Židům holokaust podobně jako ženy závidí mužům penis.“ ■ Média (např. iDnes, 26. 1.) zaznamenala rozhořčení, které vyvolal polský kněz T. Pieronek svým názorem, že holokaust je „takový židovský vynález“, který dnes používají jako „propagandistický nástroj, aby dosáhli zisků, které jsou často neoprávněné“. Později popřel autentičnost citovaných výroků. ■ Jihlavský deník (15. 2.) si vzpomněl na sté výročí narození polské sociální pracovnice Ireny Sendlerové, které se za války podařilo s nasazením života za pomoci přátel zachránit 2500 dětí z varšavského ghetta a ukrýt je s falešnými dokumenty v polských rodinách. (I. Sendlerová zemřela před dvěma lety.) ■ MfD (13. 2.) přinesla rozhovor s Erikou Bezdíčkovou o jejích otřesných dětských zážitcích za války v KT, ale i v osvobozené vlasti. ■ Domažlický deník (26. 1.) připomněl mj. tragický osud Židů v Hostouni, kteří byli v 15. století obviněni ze znesvěcení hostie (časté nařčení), a poté upáleni. ■ Deník Právo (29. 1.) v článku o historii Židů v Karlových Varech připomíná mj. „lidové rčení z počátku 20. století: Karlovy Vary – to je rakouské město na německém území Čech, postavené českýma rukama za židovské peníze“. ■ Pod titulkem „Kde začíná nicota“ otiskl týdeník Respekt (15. 2.) reportáž polského spisovatele A. Stasiuka o cestě do Belžce, kde nacisté zřídili jeden z nejhorších vyhlazovacích táborů. ■ Neviditelný pes (5. 2.) připomněl historii povstání ve varšavském ghettu. ■ Pod titulkem „Syn nacisty mluvil v Brně o dětství, velké noční můře“ přinesla MfD (1. 2.) článek o brněnské návštěvě pastora v anglickém Bournemouthu, Rakušana Wenera Odera. Syn příslušníka Einsatzgruppen a „vynálezce“ popravy strelou do týlu oběti řekl deníku mj., že nejkrásnější bylo, když viděl svou matku odvracet se od antisemitismu: „Pomyslete na matky dnešních neonacistů, jak mají zlomené srdce, jak pláčí ve svých kostelích...“ ■ Brněnský deník (30. 1.) zaznamenal, že Židé slavili Tu bišvat, Nový rok stromů. (tp)

POHLEDNICE Z NEW YORKU

(dokončení ze str. 15)

v malých nákladech vydávat náročnou původní literaturu, poezii často ve dvojjazyčném vydání a moderní evropskou literaturu v překladech. Zajímavý byl také příběh Otty Kallira (1894–1978), který v roce 1923 otevřel Neue Galerie ve Vídni, kde prezentoval tehdy málo známé umělce. Po anšlusu se Kallir pokusil přenést galerii do Paříže, v r. 1939 ale odejel do New Yorku, kde otevřel Galerie St. Etienne, vystavoval tu A. Kubina, E. Schieleho, G. Klimta, ale také Cézanna a Renoira, které si přivezl z Evropy. V r. 1940 objevil obrazy Anny Mary Robertson-Mosesové, brzy známé jako Grandma Moses, které otevřel cestu ke slávě. Galerie získala značné renomé a funguje dodnes téměř na stejné adrese (24 West 57th Street). Kallir v exilu založil také nakladatelství Johannespress, kde publikoval mj. verše svých přátel Richarda Beer-Hofmanna, Huga von Hofmannsthalu nebo Rilkeho.

Úspěšné bylo rovněž svépomocné nakladatelství Wielanda Herzfelda (1896–1988), který se z Prahy dostal přes Londýn do New Yorku v roce 1939. Skupina dvanácti německých a rakouských autorů v exilu v roce 1944 založila pod jeho vedením nakladatelství Aurora Press především pro publikaci vlastní tvorby. Nebyl to ovšem výdělečný podnik, o své tituly se museli starat sami autoři, ale – fungovalo to: postupně zde vyšel E. Bloch, B. Brecht, F. Bruckner, A. Döblin, L. Feuchtwanger, O. Maria Graf, H. Mann, B. Viertel, E. Waldinger, F. C. Weiskopf, A. Seghersová ad. Podstatně mladší Felix Guggenheim a Ernst Gottlieb opustili Německo v r. 1938 a založili v Los Angeles Pazifische Presse, v němž v letech 1940–48 vydávali L. Feuchtwangera, F. Werfela, B. Franka, L. Franka, A. Neumanna, A. Döblina a T. Manna v elegantních vydáních pro bibliofily a sběratele na západním pobřeží. Po skončení války produkce těchto malých exilových nakladatelství dosáhla svého vrcholu, ale současně větší rychlostí konce.

Součástí výstavy jsou dnes již vzácná vydání těchto nakladatelství, uchovávaná většinou jen ve specializovaných knihovnách a muzeích. Ten, kdo během prohlídky zatouží po zajímavých a krásných knižkách, může se nedaleko Union Square, na rohu Broadwaye a 12th Street, ponořit do hlubin proslulého knihami i lidmi neustále přeplněného antikvariátu Strand Books, kde snadno při prohlížení svazků ze všech oborů a dob zapomene na rychle plynoucí čas. ARNO PAŘÍK

IZRAEL: Mají volit pomlčkoví Izraelci?

Někdy i politicky neprůchodná bublina vyvolá zajímavou debatu. Právě to se stalo v únoru, když se premiér Netanjahu a ministr zahraničí Lieberman vyslovili pro zákon, který by umožnil izraelským občanům žijícím v zahraničí volit do Knesetu (na izraelských konzulátech v cizině).

Hned zkrraje je třeba říci dvě věci. Zaprvé: Volební právo pro občany žijící v cizině je trend, který se šíří západním světem. Před čtvrtstoletím to umožnila Amerika, pak Británie, Francie, Švýcarsko, Švédsko, Polsko – a též u nás už považujeme za samozřejmé, že čeští občané mohou hlasovat na konzulátech v cizině. (Pamatujete na parlamentní volby v červnu 2006? Tehdy, když už to vypadalo na většinu pro ČSSD s komunisty a Jiří Paroubek pronesl

Platný zákon zakazuje Izraelcům volit v cizině, ale...

„vítězný“ projev, došly výsledky z Jihočeského kraje, do nichž se započítávaly hlasy zahraničních voličů, a vše bylo jinak.) V Izraeli to ovšem neplatí. Izraelci žijící v zahraničí sice mohou volit, ale musí osobně přiletět do Svaté země.

Zadruhé: Co se týče vlastních občanů žijících dlouhodobě v zahraničí, představuje Izrael extrém. Podle odhadů Ústředního statistického úřadu v Jeruzalémě je jich přes půl milionu, podle odhadů v deníku *Jerusalem Post* je jich – Židů a Arabů – dokonce milion. Najdeme je hlavně v Americe, ale i v Rusku a Evropě, včetně Česka a Slovenska. Odpovídá-li skutečnosti onen milion „krajánek“, je to asi 13 procent všech občanů Izraele.

Suma sumárum, kdyby Izrael dovolil všem držitelům izraelských pasů volit z ciziny, z místností na konzulátech, mohlo by rozhodovat o složení Knesetu, tedy i o podobě izraelských zákonů, opravdu hodně „krajánek“, kteří ve Svaté zemi a jejími problémy nežijí. A tu jsme u jádra debaty.

NÁMOŘNÍCI ANO, STUDENTI NE

Není náhodou, že i když zákonu nedávají šanci na úspěch (prý je to jen Liebermanova libůstka), dva renomované deníky – *Jerusalem Post* a *Ha'arec* – mu věnovaly své editorially. Oba jsou proti, ale každý z jiných důvodů.

Editorial *Ha'arecu* („Nebezpečná volební hra“) připomíná, že idea volit na iz-

raelských konzulátech není nová. Její cíl je dvojitý. Zaprvé oslabit argument, že demografický vývoj ve Svaté zemi (pokles zastoupení Židů a vzestup podílu Arabů, takže dnes je to už půl na půl) spěje k rozdělení na dva státy – židovský a palestinský. Zadruhé posílit pravicovou většinu v Knesetu, neboť Izraelci žijící v zahraničí zaujímají nacionalističtější postoje než Izraelci doma.

Současný stav je podle *Ha'arecu* do jisté míry diskriminující. V cizině smí volit diplomaté, oficiální vyslanci státu či námořníci, ovšem nesmí tam volit studenti či zástupci obchodních společností. Ale vzhledem k tomu, že ony privilegované skupiny tvoří jen 5600 lidí a ti využívají možnosti volit jen z polovi-

ny, je to prý férová cena za zachování pravidla.

Závěr je pro *Ha'arec* jasný. Hrou s volebními pravidly se Izrael nevyhne zásadnímu rozhodnutí o osudu Západního břehu Jordánu. „Bývalí Izraelci“ (ano, tak to píše *Ha'arec*) v Los Angeles či Moskvě nemožnou vyvážit ohromný počet Palestinců, kteří budou žádat rovná občanská práva, pokud selže řešení v podobě dvou států.

VOLIT NE, PLATIT KAMPAŇ ANO

Jerusalem Post to téma pojímá spíše z hlediska osobní odpovědnosti.

V editoriale připomíná Avrahama Burga, bývalého předsedu Knesetu, Sochnutu i Strany práce. Jeho žena – protože se narodila ve Štrasburku a v Izraeli žije až od roku 1968 – má francouzské občanství a sám Burg coby manžel Francouzky si je vyžádal také. Ob-

rázek Avrahama Burga, stojícího v roce 2007 ve frontě před francouzským konzulátem v Tel Avivu, aby mohl volit prezidenta Francie, se vryl do paměti mnoha Izraelců, píše *Jerusalem Post*. Burgův

mlhavý vztah k Francii dává tomuto případu extrémní rysy. Skutečnost, že Francie dovolí někomu jako on, aby spolurozhodoval o jejich záležitostech, je pro Izraelce nepředstavitelná.

Osobněji to bere ve svém článku Larry Derfner. Dát volební právo „krajánek“ (*expats*) prý vysílá jasné poselství: můžete být plně opeřeným Izraelcem, se všemi právy plynoucími z občanství, aniž byste tu žili, aniž byste tu platili daně, aniž byste tu sloužili v armádě, aniž byste byli vystaveni zdejšími nebezpečím, která jsou jistě větší než rizika v zemích, do kterých „krajánci“ přесídlují.

Dát volební právo „krajánek“ je nepřítáhne zpět, píše Derfner, naopak. Budou se cítit izraelštěji, i když žijí v Hollywoodu či Fort Lauderdale. Budou méně stimulováni k návratu do vlasti, protože se budou cítit tak, jako by ji ve skutečnosti neopustili.

Podle Derfnera se právě tito lidé po odchodu z vlasti stávají v cizině většími jestřáby a nacionalisty – svůj pocit viny napravují tím, že „stojí za Izraelem“, že podporují politiku jeho vlád i jeho válek. „Kdybych já nežil v této zemi,“ píše Derfner, „pro válku bych se vyslovoval velmi zdrženlivě, pokud bychom já a moje rodina nesdíleli její nebezpečí. Ale zdá se, že mnozí krajánci, ne-li většina z nich, takto neuvažují.“

Michael Freund zase připomíná, jak se proti vícečetným národním loajalitám vyslovil americký prezident Theodore Roosevelt: „V této zemi není místo pro pomlčkové Američany,“ řekl roku 1915. Uplynulo století a podle Freunda se z mnoha občanů židovského státu stali „pomlčkoví Izraelci“, čímž má na mysli především Izraelo-Američany, v nichž se rozvíjejí soupeřící loajality.

Freund to ovšem neodsuzuje, nýbrž jen konstatuje – s tím, že je třeba učinit vše

... mohou financovat volební kampaň v Izraeli. Foto K. Cudlín.

pro posílení jejich izraelské identity. Na myšlenku volebního práva pro „krajánek“ říká naše srdce ne, píše Freund, ale neměli bychom emocím podléhat. Platný zákon zakazuje zahraničním Izraelcům volit v cizině, ale nezakazuje jim financovat volební kampaň v Izraeli, podporovat kandidáty či politické strany. Takže výsledek voleb ovlivňují už teď.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

Bertha von Suttner, Milena Jesenská, Gisi Fleischmannová. Ženy, které měly odvahu se postavit beznadějnému osudu. Jejich jména zná každý, kdo se jen trochu orientuje v historii střední Evropy první půle minulého století. Většinou by ale asi zaváhal, kdyby si měl vzpomenout, jestli měli Židé v Čechách podobně výjimečnou a statečnou ženu, jako pražští Němci, Češi nebo slovenští Židé. A přece tu byla osobnost, která se těm třem jmenovaným svou obětavostí, urputností a životními postoji přinejmenším vyrovnala: Marie Schmolková, jedna z velkých postav heroické a tragické historie záchrany uprchlíků před nacisty.

MARIE SCHMOLKOVÁ (roz. EISNEROVÁ) se narodila v Praze roku **1890**, tedy před **120 lety**. Patřila k první generaci mladých žen u nás, které přijaly za své myšlenky sionismu a aktivně pro ně pracovaly v organizaci WIZO. Ve 20. letech se stala předsedkyní Židovského ženského výboru pro Podkarpatskou Rus, který (ve spolupráci s JOINTEM a s jeho finanční podporou) pomáhal

Marie Schmolková. Foto archiv.

tamním, válkou zbídačeným Židům. Místopředsedkyní výboru byla o čtyři roky mladší **HANA STEINEROVÁ**, roz. DUBOVÁ, rodačka z České Lípy, Schmolkové celoživotní přítelkyně, kolegyně a spolubojovnice (editovala mj. *Blätter für die jüdische Frau* a). Když v r. 1933 vznikl Židovský pomocný komitét pro uprchlíky a emigranty z Německa, byla praktická péče o běžence svěřena těmto dvěma ženám: stala se pak náplní jejich života. Obě o něco později, na jaře 1936, stály, spolu s prezidentem řádu Bnej brit Josefem Popperem a šéfem pražského Palestinského úřadu Jakobem Edelsteinem, v čele pražské odbočky HICEM. To byla mezinárodní organizace, která pomáhala Židům emigrovat ze zemí, v nichž byli ohroženi, zprvu z východní Evropy, pak především z Německa a Rakouska. Téhož roku se Schmolková stala (po profesoru Emanuelu Rádlovi) předsedkyní Comité National, který sdružoval organizace a výbory na pomoc uprchlíkům v ČSR; zastupovala je pak všechny při jednáních s Vysokým komisařem pro uprchlíky při Společnosti národů (byla členkou jeho poradního orgá-

nu). Přímou či nepřímou tak ovlivnila osudy tisíců zoufalých uprchlíků, kteří v ČSR hledali azyl nebo alespoň odrazový můstek pro emigraci jinam.

Ve své činnosti pokračovala i po okupaci země. Když nacisté 16. 3. 1939 zatklí Hanu Steinerovou, přihlásila se jim sama a vzala na sebe odpovědnost za činnost HICEM. Strávila tři měsíce ve věznici gestapa, pak jí bylo povoleno odjet do Paříže na konferenci Jointu, aby získala peníze pro emigraci Židů z českých zemí, kterou tehdy nacisté ještě podporovali. Po vypuknutí války se nevrátila do Prahy a odjela do Londýna, kde se podílela na založení Národní rady čs. Židů. I dále se angažovala pro uprchlíky, snažila se také pomoci Haně Steinerové: chtěla požádat o intervenci i Buckinghamský palác, kam byla podle některých zpráv pozvána. Byla však na konci svých sil. V předvečer audience, **27. 3. 1940**, před **70 lety**, jí selhalo srdce. Nad jejím hrobem hovořil ministr zahraničí exilové vlády Jan Masaryk. Hana Steinerová byla r. 1943 deportována do terezínského ghetta a o rok později zavražděna v Osvětimi.

Z dalších osobností, které mají jubileum v **březnu**, připomínáme alespoň tři. Před **110 lety**, 26. 3. 1900, zemřel v Cincinnati (USA) r. **ISSAC MAYER WISE**. Narodil se 29. 3. 1819 v Lomničce (Steingrub) u Chebu, v letech 1843–46 byl rabínem v Radnici u Rokycan. Pro své nonkonformní postoje musel emigrovat a usadil se v USA, kde se stal jedním ze zakladatelů amerického reformního judaismu. ■ Před **25 lety**, 29. 3. 1985, zemřela v Praze **HANA VOLAVKOVÁ** (roz. FRANKENSTEINOVÁ). Narodila se 9. 5. 1904 v Jaroměři, studovala dějiny umění na FF UK, za protektorátu pracovala v pražském Židovském muzeu, které pak po válce 15 let vedla. Je mj. autorkou díla *Pinkasova škola* (1954). Více o ní viz *Rch* 5/1994. ■ Před **155 lety**, 15. 3. 1855, se v Německém Rohozci (Deutsch Rust) narodil arabista, cestovatel a dobrodruh **EDUARD GLASER**. Vystudoval matematiku, geodezii v Praze a astronomii ve Vídni, jeho hlavním zájmem však byly starověké nápisy a jejich interpretace (tisíce jich shromáždil při cestách po afrických a arabských zemích). Zemřel 7. 5. 1908 v Mnichově.

tp

„NIKDY VÍC“ UŽ NESTAČÍ

(dokončení ze str. 3)

ztratili třetinu národa, poučili. Stát Izrael a jeho silná armáda je zárukou, že se šoa již nebude opakovat. ... Žádný nový Amalek nám již nebude vyhrožovat, že nás zničí. ... Sešli jsme se zde na křižovatce tragédie. Sedíme ve vyhřátém stanu a vzpomínáme na ty, kteří se tady chvěli zimou, umrzli nebo zemřeli v plynových komorách. Připomínáme si minulost a pomáháme tak budovat pravdivou a nadějnou budoucnost pro celé lidstvo.“

Dlouhý program byl zakončen předáním státních vyznamenání řediteli Piotru Cywińskému, ředitelce washingtonského Muzea holokaustu Šáře Bloomfieldové a řediteli památníku Jad vašem Avnerovi Šalevovi. Shodou okolností to byly kříže Za zásluhy. Závěrečná ceremonie se odehrála pod širým nebem v areálu nedaleko krematorií, kde pronesli kadiš rabin Meir Lau a vrchní polský rabín Michael Schudrich a předseda Federace židovských obcí v Polsku Piotr Kadlčík zatroubil na šofar. Ještě před závěrem přiměly dlouhé projevy a nepohodlná sedadla mnoho účastníků k tomu, že dali přednost venkovnímu mrazu. Konec ceremoniálu tak absolvovali jen někteří hosté.

Dá se říci, že pietní shromáždění v Osvětimi-Březince bylo milníkem: zřejmě naposled se ho účastnilo několik desítek přeživších. Ale bylo to zřejmě poprvé, kdy na tak prestižním fóru do přední vystoupila frázovitost a bezobsažnost, hraničící s banalitou. Dokonce i hudební doprovod nesáhl do pokladnice židovské hudby, ale příznačně po tématu ze *Schindlerova seznamu* z pera Johna Williamse.

JAK DÁL S ODKAZEM ŠOA

Jak dál s odkazem šoa? Vystačí nám do budoucna stále opakovaná mantra „nikdy více“, která by měla být spojována spíše s *Havranem* od Edgara Allana Poea? Generace našich rodičů a prarodičů, která přežila hrůzy nacismu, chtěla jediné – varovat svět, vydat svědectví, burcovat svědomí lidstva. Oni opravdu křičeli: „Nikdy více!“ Ale vystačíme si s tím my? Nezní to z úst politiků poněkud falešně, když víme, jak je pro ně obtížné dohodnout se byt jen na textu nezávazné deklarace? Nestala se z odkazu šoa spíš formalita, prezentovaná v lépe či hůře režírovaných představeních? Nestane se z pietních shromáždění jen další utrpení nudících se školáků? A nemusí to být jen 27. ledna. Co s tím tedy teď uděláme my?

TOMÁŠ KRAUS

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, velký sál)

Káva o čtvrté

■ V úterý **9. března** se od 15.00 hodin koná další „Káva“. Jejím hostem bude právník a politolog z Ústavu mezinárodních vztahů Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity Marek Čejka. Promluví na téma fenomén osadnictví a střety sekulárního a religiózního judaismu. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

Koncert sboru Magevet

■ ŽOP zve na koncert smíšeného pěveckého sboru *Magevet*, jež tvoří studenti Yale University (USA). Zazní písně východoevropských Židů, sefardské milostné písně, směs písní židovské komunity v Ugandě, současné izraelské písně a mnoho dalších. Koná se ve středu **10. března** od 18.00 hodin.

Diamanty aneb „slyz bohů“

■ Povídaní o nejtvrdějším nerostu naší planety. Co víte a nevíte o magických „kamenech“.

Nejslavnější diamanty. Diamant jako nejprozkoumanější nerost. Těžba, zpracování, hodnocení, certifikace. Diskuse, dotazy. Světem diamantů vás budou provázet: Ing. Petr Kugler, Lenka Kuglerová, partneri Diamonds International Corporation – DIC, a. s., české společnosti, která je členem a akcionářem antverpské diamantové burzy Beurs voor Diamanthandel. Setkání se koná dne **24. března** od 17.00 ve společenském sále ve 3. patře.

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ Tentokrát se bude nejen povídat o klezmeru, ale také se bude klezmer hrát – vystoupí klezmer kapela *Koza na útesu*. Zveme vás na čtvrtek **25. března** v 15 hod.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 4. 3.: *Zatemněná demokracie*. Dokument Olivera Maliny Morgensterna mapuje vzrůstající neonacismus v Evropě: zabývá se především tím, jak spolu souvisejí neonacismus a islámský extremismus, a soustřeďuje se na místa s největším výskytem neonacistů (např. Janov, Ústí nad Labem, Praha, Rakovník, Krupka nebo Hradec Králové).

■ 9. 3.: *Mýtus. Legenda*. Koncert vokálního souboru *Magevet* složeného ze studentů americké Yaleovy univerzity. Repertoár souboru zahrnuje písně renesanční Evropy, tklivé písně Sefardů, ale i rytmy sou-

KULTURNÍ POŘADYLudwig Blum: *Zed nářků*, 1929.

časné izraelské rockové a popové hudby. Vstupné 60 Kč.

■ 10. 3.: *Napsáno jazykem ulice*. Izraelský spisovatel, dramatik a překladatel Jaakov Šabtaj (1934–1981) je oblíben jak literární kritikou, tak i čtenáři, stylem psaní je možné jej přirovnat k Bohumilu Hrabalovi. Přednáška Markéty Pniny Rubešové z cyklu *Cesty izraelské literatury*. Ukázky z díla Jaakova Šabtaje přečte Josef Somr.

■ 11. 3.: Vernisáž výstavy *Hľadanie svetla* slovenské malířky Barbary Tomanové, která i přes vážný handicap ve svých obrazech vyjadřuje širokou paletu odstínů vnitřního světa. Vstup volný.

■ 16. 3.: *Do půlnoci času dost*. Beseda s Ctiborem Rybářem, autorem řady průvodců po Praze i dalších pragensii a nyní i autobiografie, v níž se vrací ke vzpomínkám a zážitkům z doby před druhou světovou válkou a zejména šoa, do jehož soukolí se jako židovský mladík dostal. Besedovat se Ctiborem Rybářem bude Petr Brod.

■ 18. 3.: *Zatemněná demokracie*. Dokument Olivera Maliny Morgensterna.

■ 22. 3.: Malá hudební procházka. Koncert klavíristky Jany Havlíčkové, který nás společně s díly autorů F. Mendelssohna, A. G. Rubinsteina, S. Rachmaninova, L. Bernsteina a G. Kleina provede od romantismu po dobu nedávno minulou. Vstupné 60 Kč.

■ 25. 3.: *Blízký východ včera a dnes*. Historie, současnost a souvislosti. Geografie, kultura a náboženství. Blízký východ, Sýrie – stále země osy zla? Cyklus přednášek Ing. Jana Neubauera.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 14. 3. ve 14.00: *Lviček Arje se setkává s postavami Tóry*. Lviček Arje se společně s námi seznámí s postavami Tóry (Abraham, Izák, Jákob, David a dalšími). Společně si je vyrobíme a srehajeme divadlo. Více o nedělních dílnách na www.je-

wishmuseum.cz/vkc. Jednotné vstupné 50 Kč.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ 2. 3. v 18.00: *Máša Kubátová* – koncert písničkářky, která má v repertoáru nejen písně židovské a ruské, ale také představí vlastní tvorbu. Vstupné 50 Kč.

■ 4. 3. v 18.00: *Trojí osud tří židovských básníků* – Jiří Langer vyznavačem chasidismu, Richard Weiner básníkem *Mnoha noci* a Jiří Orten jako jeden z největších českých básníků. Přednáška doc. dr. Ladislava Soldána, CSc. Vstupné 20 Kč.

■ 9. 3. v 18.00: *Vzpomínka na poníka* (1997) – příběh napsaný Ludvíkem Aškenazym, ve kterém sledujeme osudy tří mužů a poníka, putujících po demobilizaci s kolotočem protektorátními Čechami. Další díl z poslechového cyklu rozhlasových her L. Aškenazyho uvádí Mgr. Přemysl Hnilička. Vstupné 20 Kč.

■ 16. 3. v 18.00: *Zapomenuté transporty do Lotyšska* – dokumentární cyklus čtyř devadesátiminutových filmů *Zapomenuté transporty*, který vznikl v režii i produkci Lukáše Příbyla, skládá ze soukromých zážitků a dojmů nový, překvapivý obraz holokaustu. První díl o Lotyšsku líčí snahu o normální život rodin v ghettu v Rize a konfrontuje jej s vnučeným egoismem mužů v nedalekém vyhlazovacím táboře. Ve spolupráci se Židovskou obcí Brno. Vstupné 20 Kč.

■ 21. 3. v 15.00: *Pesach* – nedělní dílna pro rodiče s dětmi od 5 let. Dozvíte se v ní, proč je tento svátek jedním z nejdůležitějších v židovském kalendáři. Řekneme si o tom, jakých deset ran postihlo Egypt, jak se Židům podařilo odejít z egyptského otroctví a co přitom nestihli dodělat. Vstupné 30 Kč.

■ 23. 3. v 18.00: *Ludwig Blum* – Další z přednášek Mgr. Jany Čipákové, tentokrát o vynikajícím malíři, jehož nesčetné motivy Jeruzaléma zdobí stovky galerijních, muzejních i soukromých sbírek po celém světě. (Také v Brně, v Kapitulní síni augustiniánského kláštera na Mendlově náměstí, visí Blumovo monumentální plátno *Jeruzalém z hory Olivetské*). Vstupné 20 Kč.

■ Výstava ve VKC: Celý měsíc březen můžete v sále VKC zhlédnout výstavu nazvanou *Židovská obec v Brně na jižní Moravě*, ve které její autor ing. arch. Jaroslav Klenovský zachytil 800 let existence židovského etnika v metropoli Moravy na téměř dvou stovkách fotografií, dokumentů a plánek doprovázených textem a to od nejstarších dob po současnost, ve všech sférách působení. Vstup volný.

PESACH 5770

■ Pesachové svátky letos začínajú již na sklonku března. 1. seder se koná **29. března** od 20.30, 2. seder **30. března** od 20.45 ve velkém sále Židovské radnice (Maise-lova 18). Lístky na seder budou v prodeji v průběhu března v pokladně ŽOP (2. patro). Víno, macesy a macesovou moučku dostanete v košer obchodě ve Vysoké synagoze. Bližší informace vám sdělí Alžběta Nováková, rabinát ŽOP, tel. č.: 223 800 849.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE**Setkání s panem Asafem Auerbachem**

■ Koncem ledna proběhla v budově Lau-derových beseda s panem Auerbachem, který je jedním z posledních žijících dětí, jejichž rodiče využili roku 1939 možnosti poslat své děti z ČSR vlaky organizovaný-
mí sirem Nicholasem Wintonem.

Purimová aukce na LŠ

■ Již třetí rok je nedílnou součástí oslavy Purimu dobročinná aukce. Žáci, studenti i učitelé nabídnou drobné předměty či služby (např. složení básně) do aukce. Během slavnosti pak zájemci přihazují k vyvolávací ceně částky, za níž jsou ochotni předmět či službu koupit. Výtěžek škola věnuje, stejně jako loni, telavivské škole Šorašim na nákup učebnic a školních pomůcek (ve škole studují převážně děti z chudých rodin etiopských přistěhovalců).

Přijímací zkoušky na gymnázium LŠ

■ Přijímací zkoušky do primy (z 5. třídy ZŠ) a prvního ročníku čtyřletého gymnázia (z 9. třídy ZŠ) se uskuteční 23. 4. Zkoušky se skládají z dvou částí – písemné a ústní. Písemná část obsahuje test z českého jazyka, matematiky a obecných studijních předpokladů, přičemž více než encyklopedické znalosti se zkoumá schopnost logického úsudku a použití učiva základní školy. Následný pohovor je zaměřen na specifika školy. Podrobnější informace k přijímacímu řízení jsou uvedeny na www.lauder.cz. *av, ip*

WIZO

■ Wizo srdečně zve na členskou schůzi, která se uskuteční dne 24. března 2010 v 15 hodin v restauraci Šalom, Maiselova 18, Praha 1. Výbor se bude konat dne 17. března 2010 v 15 hodin v Jáchymově ulici 3, Praha 1. Těšíme se na vás.

Výbor Wizo

VÝZVY

■ Hledám informace o textu *Vzpomínky na Mauthausen* od Václava Václavíka. Text je umístěn na webové stránce <http://www.zwitau.cz/WEB/vaclavik.htm>. Byl bych vděčný za údaje o anglickém nebo německém překladu zmíněného textu. Kontakt: Profesor (Emeritus) Uri Shmueli; telefon: +972-3-

VÝZVY ZPRÁVY**INZERCE**

6408258; e-mail: ushmueli@post.tau.ac.il; kontakt v ČR: P. Čapková; 724 838 948.

INZERCE

■ **Koupím knihu** *Židé a židovské obce v Čechách a na Moravě, v minulosti a přítomnosti*, autor Hugo Gold, Židovské nakladatelství Brno – Praha. Kontakt: mobil 732 871 756 nebo do administrace *Rch*.

■ **Ošetřovatelka s 13letou praxí** hledá uplatnění – ráda vám pomohu. Kontakt: 723 920 619. Zn.: Seriozní jednání.

■ **Pronajmeme** nový moderně zařízený půdní byt 4 plus 1 (120 m² a 60 m² terasy na Rajské zahradě (2 min. od metra). Pronájem možný od dubna. Nájemné dle dohody. Kontaktujte manžele Vánovy na gafna@centrum.cz nebo na tel. 774 831 095.

SEZNÁMENÍ

■ 46letá kosmopolitní žena milující ivrit má zájem o seznámení se svobodným lékařem, s nímž by si mohla povídat o medicíně, kosmogonii, Tóre, ale také hermetismu.

■ 32/173 svobodný sportovec VŠ bez závazků hledá inteligentní partnerku pro trvalý vztah. Zn.: Praha. Odpovědi, prosím, do redakce *Rch*.

KULTURNÍ PROGRAM**DSP HAGIBOR**

(Vinohradská 159, Praha 10)

■ 9. 3. v 15:00: Samizdatový boom v 70 a 80. letech – edice, autoři, díla a jejich osudy.

■ 10. 3. ve 14:00: *Jewish Singing Group Virginia* (USA).

■ 16. 3. v 15:00: Hudební odpoledne s kytarou. Skladby autorů cizích a vlastní tvorbu hraje ing. Jiří Munzar.

■ 17. 3. ve 14:00: Avon Sifrutí – výběr z poezie; prózy Evy Frantinové, Karla Sýse, Vlasty Rut Sidonové, klavírní doprovod V. Peter.

■ 21. 3. od 14:00: Pesachovou dílnu pro rodiče a děti pořádá Trígenerační komunitní centrum a Bejchad.

■ 23. 3. v 15:00: Ruský samizdat. Uvádí Mgr. Alena Smutná.

■ 24. 3. v 15:00: O Pesachu s vrchním rabínem Karolem Efraimem Sidonem.

15. MAKABIÁDA

Od 29. 1. do 31. 1. 2010 sa konal veľký športový sviatok židovských obcí Slovenska – 15. zimná makabiáda. Hneď na úvod však zdôrazňujeme, že bol určený nielen pre aktívne športujúcich, ale pre všetkých, ktorí chceli stráviť víkend v príjemnej spoločnosti, naprieč celým vekovým spektrom, v prekrásnom horskom prostredí.

Pre tento rok, a súdiac podľa veľmi dobrého ohlasu zúčastnených aj pre ďalšie ročníky, organizátori zvolili horský hotel Poľana v regióne Detva – Hriňová.

Táto zmena oproti doterajšej lokalite (Kráľiky pri Banskej Bystrici) priniesla niekoľko výhod: účastníci boli ubytovaní v jednom hoteli; hotel Poľana je situovaný v mimoriadne krásnom prostredí; hneď za hotelom je kopec s vlekcom menším – detským, a väčším – pre pokročilejších lyžiarov. Organizátori tento rok prišli s novinkou, ktorá sa bez výhrad ujala: pre deti pripravili dvaja šikovní animátori vo voľnom čase program v interiéri hotela – rodičia si pochovali.

Samotný priebeh 15. ročníka zimných Makabi hier naozaj nemal vážny nedostatok. Zúčastnilo sa ho sto desať ľudí, z toho 46 pretekárov. Zúčastnili sa aj hostia z Prahy (Brno sa dalo odradiť zlými cestami), takže môžeme prehlásiť, že boli i s medzinárodnou účasťou.

Vďaka strednej snehovej nádielke tri dni pred termínom podujatia sa vyrovnali vrásky na čelách usporiadateľov a Poľana uvítala hostí ako vyparadená, krásna mladucha. Tým objednaných odborníkov vytýčil na svahu pretekársku dráhu, nekompromisne zmeral a spriemeroval súťažiacim časy a vyhodnotil ich.

Po slávnostnej večeri sa uskutočnilo za napätého očakávania tých najmenších, ale veru aj väčších, vyhlásenie výsledkov. Každý pretekár v detskej kategórii za účasť dostal medailu – tie uveličené rozziarené tváričky! Krásnymi pohármi a diplomami bolo ocenené tretie, druhé a prvé miesto vo všetkých kategóriách: staršie deti, mladšie deti; staršie ženy, mladšie ženy; starší muži, mladší muži. Ďalší bod programu bola diskotéka a voľná debata. Čo bolo najdôležitejšie – nikto sa nezranil a všetci sa v zdraví vrátili domov.

Na webovej stránke www.znobbb.sk si môžete overiť, že to naozaj tak bolo, ako píšeme. Veľká vďaka patrí celému organizačnému výboru zo ŽNO Zvolen-Banská Bystrica. Bez ich práce a ochoty by sme v tejto peknej tradícii nemohli pokračovať. Je to už 15 rokov, čo sú Zimné Makabi športové hry obnovené po vynútených prestávkach v roku 1936, počas vojnových a totalitných rokov. Stálo by za túto kontinuitu zachovať. *Jaro Franek*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V **marci** srdečně blahoželáme našim členom: pani Mária Rybárová, nar. 1.3. – 62 rokov, a pani Miriam Kurjatková, nar. 13.3. – 69 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRATISLAVA

V **marci** blahoželáme týmto našim jubilantom: pani Eva Belanová – 87 rokov; pán MUDr. Peter Bogner – 71 rokov; pán Fridrich Feldmar – 78 rokov; pani Zuzana Herzková – 83 rokov; pani Terézia Chorvátová – 88 rokov; pani Renáta Ivanová – 60 rokov; pani RNDr. Anna Majerová – 83 rokov; pán Jozef Novan – 72 rokov; pán RNDr. Jozef Pevný – 75 rokov; pán Ing. Tomáš Redlich – 75 rokov; pán Ondrej Reichard – 91 rokov; pán Peter Schlesinger – 71 rokov; pani Lucia Siváková – 82 rokov; pani Pavla Edít Steinerová – 83 rokov; pani Alžbeta Steinitzová – 81 rokov; pani Marta Svátková – 93 rokov; pani MUDr. Anna Ševerová – 71 rokov; pani Herta Tkadlečková – 79 rokov, a pani Renáta Veslárová – 77 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **březnu** oslavujú tito naši členové: pan Michael Samuel Blaško, nar. 24.3. – 17 let; pani Dagmar Borkovcová, nar. 30.3. – 54 let; pani Anna Filuková, nar. 21.3. – 25 let; pani Taťána Filuková, nar. 13.3. – 64 let; pani Ella Franklová, nar. 13.3. – 88 let; pan Karel Lenda, nar. 25.3. – 62 let; pan Petr Mayer, nar. 31.3. – 63 let; pani Jana Nejezchlebová, nar. 12.3. – 63 let; pan Boris Barak Selinger, nar. 1.3. – 54 let; pan Josef Sinajský, nar. 18.3. – 59 let; pani Anežka Sofferová, nar. 15.3. – 87 let; pan Tomáš Tieber, nar. 22.3. – 68 let, a pani Otilie Weidhaasová, nar. 6.3. – 95 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **březnu** oslavujú: pan Ing. Robert Poskočil, nar. 2.3. – 44 let; pani Helena Medová, nar. 3.3. – 68 let; pani Eva Vopatová, nar. 6.3. – 24 let; pan Vladimír Poskočil, nar. 14.3. – 78 let; pani Ota Vlčková, nar. 14.3. – 57 let; pani Kateřina Mastná, nar. 16.3. – 29 let; pani Helena Mráčková, nar. 20.3. – 36 let; pan Fedor Gál, nar. – 20.3. – 65 let, a pan Milan Walter, nar. 28.3. – 37 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO KARLOVY VARY

V **březnu** blahopřejeme: pani Alžběta Vilkovíčová, nar. 2.3. – 96 let; pan Pavel Rubín, nar. 16.3. – 62 let, a pani MUDr. Jarmila Weinbergerová, nar. 21.3. 87 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

Blahoželáme **marcovým** jubilantom: pán Mikuláš Spiegel (t. č. v Izraeli), nar. 9.3. – 90 rokov; pán Tibor Klíma, nar. 18.3. – 88 rokov; pani Katarína Kolárová, nar. 4.3. – 87 rokov; pani Helena Martineková, nar. 9.3. – 85 rokov; pán MUDr. Alexander Breiner, nar. 14.3. – 80 rokov; pani Erika Jesenská, nar. 19.3. – 79 rokov, a pani Viera Dobrová, nar. 27.3. – 73 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

V **březnu** oslavujú: pan Robert Poláček, nar. 17.3. – 96 let, a pan Egon Wiener, nar. 27.3. – 63 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **březnu** oslavujú: pan Ludvik Cvrkál, nar. 20.3. – 43 let; Jakub Cvrkál, nar. 9.3. 4 – roky; pani Iveta Forejtová, nar. 8.3. – 37 let; pani Inge Olochová, nar. 25.3. – 74 let; pan Petr Papoušek, nar. 21.3. – 33 let; pani Olga Poláková, nar. 12.3. – 45 let; pan Pavel Repper, nar. 28.3. – 78 let, a pani Ludmila Unzeitigová, nar. 14.3. – 55 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **březnu** oslavujú: pani Maja Chlopčíková, nar. 9.3. – 75 let; pan Radovan Lasák, nar. 29.3. – 39 let; pani Hana Olívková, nar. 19.3. – 71 let, a pan Rudolf Voznica, nar. 23.3. – 54 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **březnu** oslavujú: pan Ing. Petr Weber, nar. 1.3. – 68 let; pani Jana Kašáková, nar. 5.3. – 48 let; pani Eva Termerová, nar. 12.3. – 74 let; pani Monika Kovářová, nar. 24.3. – 45 let, a pani Arnoštka Reichmanová, nar. 30.3. – 73 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **březnu** oslavujú: pani Hilda Arnsteino-
vová, nar. 25.3. – 99 let; pan Petr Erben, nar.

20.3. – 89 let; pani Ingeborg Gregorová, nar. 3.3. – 83 let; pani Antonie Heřmanová, nar. 19.3. – 94 let; pani Anna Hyndráková, nar. 25.3. – 82 let; pani Veronika Klimánková, nar. 17.3. – 84 let; pan Miloš Kocman, nar. 17.3. – 88 let; pani Gréta Koutná, nar. 22.3. – 89 let; pani Anna Lorencová, nar. 13.3. – 83 let; pan Rudolf Palivec, nar. 28.3. – 82 let; pani Věra Saudková, nar. 27.3. – 89 let; pani Věra Steinerová, nar. 18.3. – 88 let; pani Eva Vergeneirová, nar. 14.3. – 87 let, a pani Marta Josefa Vohryzková, nar. 18.3. – 89 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Dne 18. 2. zemřela pani Eva Gottwaldová ve věku 84 let. Se zesnulou jsme se rozloučili 23. 2. v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze 3 – Strašnicích. *Zichrona livracha!*

ŽNO PREŠOV

V **marci** blahoželáme týmto našim jubilantom: pán Ing. Ladislav Izrael, nar. 5.3. – 53 rokov, a pani Judita Schvalbová, nar. 22.3. – 74 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

POZVÁNKA NA POSEDENIE

ŽNO Prešov organizuje pre svojich členov **24. marca** o 18.00 komorné posedenie v priestoroch ŽNO na Okružnej ulici v Prešove a bude spojené s premietaním filmu *6. prápor*. Na premietaní sa zúčastní jeho autor – spisovateľ Dušan Šimko, rodák z Prešova, ktorý žije vo Švajčiarsku. Uskuteční sa tiež neformálna beseda s autorom aj malé občerstvenie. Všetkých členov ŽNO a ich rodinných príslušníkov srdečne pozývame. *Cd.*

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V **marci** majú sviatok narodenín: pani Mária Rybárová, nar. 1.3. – 62 rokov; pán Tibor Róth, nar. 5.3. – 75 rokov, a pani Judita Färber-Rybárová, nar. 8.3. – 27 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **březnu** oslavujú: pan Tomáš Kredl, nar. 11.3. – 28 let; pani Ljuba Římanová, nar. 7.3. – 84 let; pani Drahomíra Kiriláková, nar. 8.3. – 52 let; pani Hedvika Maxová, nar. 20.3. – 69 let; pani Vendulka Látalová, nar. 7.3. – 38 let, a pani Věra Veselá, nar. 7.3. – 62 let. *Ad mea veesrim šana!* přeje celá teplická obec.

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **březnu** oslaví své narozeniny naše členky: pani Monika Danielová, pani Anna Ťupková a pani Eva Klimešová. *Ad mea veesrim šana!*

BIBI V MOSKVĚ

V půli února navštívil izraelský premiér B. Netanjahu Moskvu, setkal se s představiteli státu i židovských komunit. Hlavním tématem jednání s prezidentem Medveděvem byl blízkovýchodní mírový proces a snaha přesvědčit ruského vůdce, aby Rusko podpořilo údernější sankce proti Íránu, usilujícímu o jaderné zbraně.

Vedlejším námětem rozhovorů byla například žádost, aby Rusko vrátilo Izraeli cennou Günzbergovu sbírku starých rukopisů. Jedná se o kolekci ruské šlechtické židovské rodiny, jejíž počátky sahají do první poloviny 19. století a jež zahrnuje na 14 000 knih, 45 prvotisků, přes 2000 hebrejských a 1000 arabských rukopisů. Sbírkou byla prodána roku 1917 za půl milionu rublů; než však mohla být převezena do Palestiny, vypukla bolševická revoluce. Před dvěma lety byl případ sbírky znovu otevřen a nyní získal Netanjahu příslib, že žádost o vydání bude „kladně zvažena“.

CAMERON PROTI BOJKOTU

Kanadský režisér J. Cameron, tvůrce velkofilmů *Titanic* či *Avatar*, protestoval proti svému údajnému podpisu pod peticí, která oslovuje lidi z mezinárodních filmových škol a žádá je, aby bojkotovali letošní telavivský studentský filmový festival. Prohlásil, že petici nepodepsal a že nesouhlasí s prolínáním propagandy a umělecké práce. „Jestliže ti lidé (organizátoři petice) chtějí nějak vyjádřit své názory, tak proč nepřijdou sami na festival a neřeknou je. A ještě lepší by bylo, kdyby natočili film, který tyto názory představuje, a na festival ho přihlásili.“ Stejně jako Cameron proti zneužití svého podpisu protestovala i herečka Jane Fondaová.

LIST PAPEŽI

Osmnáct katolických učenců z USA, Německa a Austrálie zaslalo papeži Benediktu XVI. dopis, v němž apelují, aby ještě zvažil svatořečení papeže Pia XII. „Svatý otče, s ohledem na Tvou moudrost významného učence, profesora a učitele Tě úpěnlivě prosíme, abys byl v případě Pia XII. trpělivý,“ píše se v listě dle agentury Reuters. „Současný výzkum nás vede k názoru, že papež Pius XII. nevydal jasné prohlášení, v němž by bezpodmínečně odsoudil masové vraždění evropských Židů.“ Učenci Benediktovi XVI. také sdělují, že Pivo svatořečení, aniž by byla předtím vyjasněna jeho role v době holokaustu, by mohlo neblaze ovlivnit katolicko-židovské vztahy.

PRVNÍ RABÍN OD INKVIZICE

Poprvé od vyhnání Židů ze Španělska roku 1492 bude v zemi jako rabín působit

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Mark Podwal: *Praha*, 2010.

potomek Židů, kteří pod nátlakem konvertovali ke křesťanství, přičemž potají pokračovali v židovské tradici – marranů. Rabín Nisan Ben-Avraham se narodil roku 1957 na Mallorce, r. 1978 odjel do Izraele, kde se oficiálně navrátil k židovským kořenům. Absolvoval rabínská studia a pracoval v osadě Šilo na Západním břehu. Ve Španělsku bude působit v Barceloně, Palmě de Mallorca, v Alicante a Seville a soustředí se hlavně na lidi, kteří stejně jako on pocházejí z rodin „tajných Židů“. Podle odhadů jich v zemi žije několik desítek tisíc (na samotné Mallorce až 20 000).

ODŠKODNĚNÍ PRO ŽIDOVSKÉ UPRCHLÍKY

Izraelští právníci pracují na zákoně, který by žádal odškodnění pro židovské uprchlíky vyhnané z arabských zemí po roce 1948. Zákon, který by se podle nich měl stát součástí veškerých mírových dohod, zatím prošel v Knesetu prvním čtením.

Podle údajů právníků bylo z arabských zemí (Sýrie, Zajordánska, Egypta, Libanonu, Jemenu, Iráku, Íránu, Alžírsko, Tunisu

a Maroka) po vzniku Státu Izrael vyhnáno na 850 000 Židů, kteří zde nechali veškerý majetek. „V souvislosti s židovsko-arabským konfliktem OSN přijala přes 160 rezolucí o uprchlících. A všechny se týkaly výhradně palestinských uprchlíků. Neříkám, že palestinští běženci by se neměli dočkat svého vyrovnání, ale tvrdím, že pravda a spravedlnost neexistují, pokud se kompenzace nebude vztahovat i na Židy vyhnané z arabských zemí,“ tvrdí bývalý kanadský ministr spravedlnosti Irwin Cotler, jeden z advokátů zmíněné iniciativy.

FILMOVÝ FESTIVAL V POLSKU

Ve dnech 20. až 25. dubna se koná ve varšavském kině Muranów (v bývalé židovské čtvrti) mezinárodní filmový festival *Židovské motivy*. Jeho zvláštností je snaha ukazovat filmovou tvorbu s židovskou tematikou vytvořenou v postkomunistických zemích, zejména nekomerční a inovativní snímky. V rámci festivalu se koná řada akcí, besed a koncertů. Bližší informace na adrese www.jewishmotifs.org.pl.

STŘÍBRNÝ MEDVĚD PRO POLANSKÉHO

Americký režisér polského původu, přeživší varšavského ghetta Roman Polanski se stal držitelem ceny Stříbrného medvěda na filmovém festivalu Berlinale. Ocenění získal za svůj poslední film, politický thriller *The Ghost Writer* odehrávající se v prostředí britských politických špiček, v hlavní roli s Piercem Brosnanem. Šestadesátiletý Polanski cenu osobně převzít nemohl, protože pobývá v domácím vězení ve Švýcarsku, kde očekává soudní rozhodnutí, zda bude kvůli dávnému sexuálnímu deliktu vydán do USA. **am**

חַדְשׁ יְרוּחַן חֵדֶשׁ
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Zákaznické centrum Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: zakaznickecentrum@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 3. 2010. **Cena 15 Kč (SR: 0,93 €)**